KÂĞIT EV

Carlos María Domínguez

JAGUAR

CARLOS MARİA DOMİNGUEZ

KAGIT EV

Çeviren Seda Ersavcı

Jaguar kitap

bir

1998 ilkbaharında Bluma Lennon, Soho'daki bir kitapçıdan Emily Dickinson'ın *Şiirlerinin* eski bir baskısını aldı ve ilk köşe başında, tam da ikinci şiiri okumaya başladığında bir arabanın altında kaldı.

Kitaplar insanların kaderlerini değiştirir. Kimileri *Malezya Kaplanı'nı*[1] okuyup uzak diyarlardaki üniversitelerde edebiyat profesörü oldu. *Siddhartha* binlerce gencin Hinduizm'e merak salmasını sağladı, Hemingway onları sporcu yaptı, Dumas binlerce kadının hayatını alt üst ettiyse de, yemek kitapları sayesinde intihardan kurtulanların sayısı hiç de az değildi. Ne var ki Bluma kitap kurbanlarından biri oldu.

Ama tek kurban o değildi. Antik Diller profesörü yaşlı Leonard Wood kütüphanesindeki raftan kafasına düşen beş ciltlik *Britannica Ansiklopedisi* ile felç oldu; arkadaşım Richard, William Faulkner'ın raftaki *Abşalom, Abşalom*! 'una ulaşmaya çalışırken merdivenden düşüp bacağını kırdı. Buenos Aires'ten başka bir arkadaş bir halk kütüphanesinin bodrum katındaki arşivleri incelerken tüberküloza yakalandı. Öfke nöbetine tutulup *Karamazov Kardeşler'in*, sayfalarını mideye indirdikten sonra hazımsızlıktan ölen bir Şili *terrier'i* de biliyorum ayrıca.

Büyükannem ne zaman yatakta kitap okuduğumu görse bana, "Bırak şunu, kitaplar tehlikedir," derdi. Yıllarca bunu onun cehaletine verdim, ama zaman Alman büyükannemin bilgeliğini kanıtladı.

Bluma'nın cenazesi Cambridge Üniversitesi'ndeki pek çok önemli ismi bir araya getirdi. Dini törende Profesör Robert Laurel onu övgü dolu bir veda konuşmasıyla uğurladı son yolculuğuna, daha sonra bu methiyeyi akademik amaçları doğrultusunda bölümler halinde yayımladı. Onun parlak akademik kariyerini, kırk beş yıllık zarafet ve zekâ dolu hayatını, işini, Latin Amerika edebiyatlarındaki Anglosakson izlerini araştırma konusuna katkılarını ön plana çıkardı, fakat tüm bunları tartışmak bir cümleyle

taçlandırdı: “Bluma onu hayattan alıp götürecek olanın yine bu olacağını bilemeden hayatını edebiyata adadı,” dedi.

Onu tüm töreni “edeb-i kelamlılık” ederek mahvetmekle suçlayanlar, Laurel’ın yardımcılarının çetin savunmalarıyla karşı karşıya kaldılar. Birkaç gün sonra arkadaşım Annenin evinde John Bemon’nun, Laurel’ın bir grup öğrencisine, “Onu bir araba öldürdü, şiir değil,” dediğini duydum.

“Hiçbir şey temsilinin dışında vuku bulmaz,” diye itiraz etti iki delikanlı ile sözünü esirgemeyen Yahudi bir kız. “Herkes istediği temsili seçme hakkına sahiptir.”

“Ve de kötü edebiyat yapma hakkına... Pekâlâ,” diyerek yapıştırdı cevabı yaşlı adam, lisansüstü programda Laurel ile kapışmasından doğan ve kampüste içten pazarlıklı olarak nam salmasına neden olan o sahte uzlaşmacı edayla. “Şehrin sokaklarında sizlere iyi bir tanımlamanın nelere kadir olduğunu gösterebilecek milyonlarca araba çamurluğu var.”

Meşhur cümle üzerine yapılan polemikler tüm üniversiteye yayıldı ve öğrenciler arasında “Gerçeklik ve Dil İlişkisi” başlıklı bir yarışma düzenlendi. Bluma’nın Soho önünde kaç adım attığı, kaç dize okuduğu ve aracın kaç kilometre hızla gittiği hesaplandı; edebiyatın ve dünyanın sevgili Bluma’nın üzerine çöküşü, Londra’daki ulaşımın semiyotiği ve onun kültürel, şehirsel ve dilbilimsel içeriği hararetli bir şekilde tartışıldı.

Tartışmaların cazibesine hiçbir şekilde kapılmamış biri olarak Hispanik Diller Bölümü’nde onun yerini almam, ofisini doldurmam ve derslerine girmem gerekiyordu.

Bir sabah merhum meslektaşıma gönderilmiş bir zarf geçti elime. Üzerinde Uruguay pulu vardı. Zarfta gönderici bilgileri olsaydı, bunun akademik bir dergide yayımlanması umuduyla gönderilmiş mektuplardan biri olduğunu düşünürdüm. Bluma; söz konusu yazar, yayımlanmaya değecek kadar meşhur biri değilse asla girmezdi böylesi işlere. Benden bunları, “UTC” (Unlikely To Consult değerlendirmeye alınmayacak) notunu düştükten sonra, kütüphaneye götürmemi isterdi; bu da yazıları daimi bir sürgüne mahkûm ederdi.

Söz konusu olan kitap olmasına kitaptı, ama beklenen bir kitap değildi. Zarfı açmamla elimin ayağımın birbirine dolaşması bir oldu. Gidip odanın kapısını kapattım ve *Gölge Hattı’nın*[2] bu eski püskü baskısına bir kez daha baktım. Bluma’nın Joseph Conrad üzerine yazmakta olduğu tezden

haberdardım, fakat beni daha çok şaşırtan, kitabın ön ve arka kapaklarının kir tabakasıyla kaplı olmasıydı. Sayfaların kenarlarında çalışma masasının pırıl pırıl ahşap yüzeyine ince bir toz yayılmasına neden olan çimento kalıntıları vardı.

Bir mendil çıkardım ve şaşkınlık içinde harç kalıntısından kopan bir çakıl tanesiyle karşılaştım. Şüphesiz Portland çimentosuydu bu, benim ihtiyatlı temizleme girişimimden önce sağlamca yapışmış olmalıydı kitaba.

Zarfın içinde mektup yoktu; sadece elime almaya karar verdiğim bu hırpalanmış kitap vardı işte, hepsi bu. Kapağı açtığımda Bluma'nın ithafını gördüm. Bluma'nın yazısıydı bu; yeşil mürekkeple yazılmıştı ve ona ait her şey gibi, sıkışık ve yuvarlaktı. Okumakta zorlanmadım: "Carlos'a. Çılgın Monterrey günlerinde, bana havaalanından havaalanına eşlik, etti bu kitap. Cadının teki olduğum ve hemen tahmin ediverdiğim için üzgünüm: Beni asla şaşırtamazsın. 8 Haziran 1996."

Bluma'nın evini, buzdolabında sakladığı diyet yemekleri, çarşaflarının kokusunu, iç çamaşırlarına sinen parfümünü biliyordum. Yatağını fakülteden iki bölüm başkanı ve her nasılsa listeye dâhil olmayı başarmış bir öğrenciyle paylaşıyorduk ve diğerleri gibi benim de haberim vardı Bluma'nın Monterrey'deki bir konferansa katılmak üzere yaptığı seyahatten. Gençliğini, iki kocasını ve *Yüzyıllık Yalnızlık'ın* verdiği bir hayal olan, Macondo nehrini kano ile dolaşma düşünü yitirmenin yarattığı tehdit karşısında gururunu korumak adına yaşadığı o kaçak ilişkilerden birini yaşıyordu orada da herhalde. İyi de, kitap neden bir sene sonra Cambridge'e dönüyordu? Daha önce neredeydi? Peki bu çimento kalıntılarında ne görmesi bekleniyordu Bluma'nın?

Daha önce William Butler Yeats'in önsöz yazdığı ve James Torrance'in resimlediği o muhteşem İrlanda peri masallarını, *Irish Fairy and Folk Tales'ı* ellerimde tuttum ben, birkaç dakikalığına *Correspondance inédite du Marquis de Sade, et des ses proches et de ses familiers'in*[3] ilk baskısına dokunma, onun sayfalarını karıştırma, ağırlığını hissetme şansını elde ettim, ki tam bir ayrıcalıktı bu. Ancak başka hiçbir kitap beni, kişiyi başlı başına bir okumaya davet eden, sayfaları nemli ve kıvrık bu rustik kitap kadar allak bullak etmedi.

Kitabı zarfın içine, zarfı çantama koydum ve çalışma masasının tozunu bir hırsızın itinasıyla temizledim.

Bir hafta boyunca konferanslarda yazarların ve eleştirmenlerin birbirlerine verdikleri iletişim bilgilerinin peşinde Bluma'nın arşivlerini gözden geçirdim. Listeyi "Monterrey Hatıraları" adlı koyu sarı bir klasörde buldum. Uruguay'dan yola çıkan iki yazarın da adı Carlos değildi ama yine de adreslerini ve e-postalarını bir kenara not ettim. Kendi kendime Bluma'nın mahremiyetine burnumu sokmamam gerektiğini söyleyip duruyordum; ancak bir yandan da, ne anlama geldiğini sadece onun bilebileceği çimento mesaj hariç, böylesi sıradışı ve faydasız bir kitabın kim tarafından gönderildiyse ona geri dönmesi gerektiğini düşünüyordum.

Kitabı çalışma odamdaki masalardan birinin üzerindeki kitap sehpasına koydum ve itiraf ediyorum, kimi geceler merak dolu bir kaygıyla ona gözlerimi diktim. Belki de Alice, bırakın halıyı ya da masaları, kütüphanemin en üst raflarında bile bir gram toz bırakmadığından bu kitap, odamda bir berduşun sarayda yarattığına benzer bir dengesizlik yaratıyordu. Yayıncısı Emece idi. Kitap Buenos Aires'te, Kasım 1946'da basılmıştı. Birazcık çabayla Borges ve Bioy Casares'in editörlüğündeki "La puerta de marfil"[4] koleksiyonuna ait olduğunu öğrendim. Kireç veya çimento, her neyse işte, onun altında hâlâ bir gemi ve emin olmasam da balığa benzer bir şeylerin resmi seçilebiliyordu.

Ertesi günlerde Alice tozun camı lekelememesi için kitap sehpasının altına el bezi koydu ve bezi her sabah, ilk iş gününden bu yana tüm güvenimi kazanmasını sağlayan, o mutlak ihtiyatla değiştirdi.

Nueva León[5] Cemaati'nden gelen ilk cevaplar tam bir hayal kırıklığıydı. Bana zaten elimde olan şeyleri; katılımcıların listesini, aktivite programını ve şehrin haritasını gönderdiler. Fakat Uruguaylı yazarlardan biri, yine Uruguaylı olan bir kitap koleksiyoncusunun, Carlos Brauer'in, konferansa dinleyici olarak katıldığını ve kendisini Bluma'nın eşlik ettiği bir yemekte gördüğünü, daha sonra ikilinin inanılmaz bir *vallenato* dansı performansı sergilemesinin ardından, Bluma'nın arka arkaya tekila içtiğini bildirdi. "Sizden ricam," diye de ekledi, "zaten bir patavatsızlık ettiğimden, bunun aramızda kalması."

Onu kolonyal bir avluda, mum ışığında, her Meksika gecesinin olduğu gibi, kavurucu ve muhakkak değişken bir gecede *gringo* olsa da çok iyi dans edebildiğini, ciddi görünse de aptal olmadığını, zarif ama aynı zamanda hassas olduğunu göstermeye can atar bir halde dans ederken hayal

ettim. Daha sonra Arnavut kaldırımlı bir sokakta yanındaki adamın elini tutmuş sendelerken canlandırdım zihnimde.

Kim bilir, belki de mutluydu, gölgeleri karanlık kapı eşiklerinde kaybolurken.

Yazar bana Brauer’in Atlantik Okyanusu’na uzanan Rocha’ya taşındığını söylüyordu ve artık kendisinden haberdar değildi ama birkaç gün müddet verirsem bir arkadaşından onun iletişim bilgilerini alabilirdi.

On beş sene oldukça uzun bir süre... On beş senedir İngiltere’deydim. Her iki senede bir annemi ziyarete, geçmişteki arkadaşlarımla bağlarımı yeniden kurmaya ve Buenos Aires aksanı ile çeşitlendirilmiş Rio de la Plata aksanında boğulmaya Buenos Aires’e giderdim, fakat Uruguay’ı hemen hemen hiç bilmiyordum. Ben henüz beş yaşındayken yaptığımız bir seyahatin bulanık anıları zihnimde hâlâ: Buharlı bir gemiyle bir gece vakti Montevideo’ya gitmiştik, babamın kucağındaydım. Şimdiyse bu olay üzerine bir arkadaşım beni birkaç günlüğüne Punta del Este’ye davet etmişti ve Rocha’yı hiç bilmiyordum. Nerede olduğuna dair hayal meyal bir fikrim vardı, o kadar.

Uruguay'ın güney kumsalları yağmurlu bir gündeki kirli araba camlarını düşündürmedi bana. Belki Carlos Brauer’in hikâyesine eklenen -müthiş- gökyüzü, kum ve rüzgâr Rocha kıyılarını, araba camlarıyla ve ne zaman birileri kitaplarıma övgü düzse yaşadığım o korkunç panik hissiyle birleştirdi zihnimde. Her yıl öğrencilerime en az elli kitap hediye etsem de bir raf dolusu kitap daha eklenip duruyor aralarına, çifter çifter dizili bir şekilde, sessizce, masumca ilerliyorlar evde. Onları durduramıyorum.

Sadece çok uzak bir gelecekte bana faydası olacak kitapları, genel okuma çizgimin dışında kalanları ve bir kez okuyup da bir daha yıllar boyu, belki de hiçbir zaman kapağını bile açmayacaklarımı neden evde tuttuğumu defalarca sordum kendime. Fakat, örneğin, nasıl olur da çocukluğumun birkaç tuğlasını yerinden sökmeden *Vahşetin Çağrısından,* kurtulurum? Yahut gençliğime damgasını vuran *Zorba'dan, 25. Saat*’ten[6] ve kendimize bahşettiğimiz o kutsal sadakat ile en üst raflara yıllar önce, bütün halinde fakat sessiz sedasız, hediye edilmiş diğerlerinden?

Çoğunlukla bir kitaptan kurtulmak ona sahip olmaktan daha zordur. Kitaplar, sanki asla geri dönemeyeceğimiz bir anın tanıkları gibi, bir ihtiyaç ve unutkanlık anlaşmasıyla tutunurlar insana. Oysa orada kalmaya devam

ettikleri sürece onları birbirlerine yamadığımızı zannederiz. Üstlerinde gün, ay ve yıl yazan sayısız kitap gördüm ben; gizli bir takvimi oluşturur her biri. Başkaları ise ödünç vermeden önce adlarını yazarlar ilk sayfaya, teslim edecekleri kişiyi defterlerine kaydedip bir de tarih atarlar yanına. Tıpkı kütüphanedekiler gibi damgalı kitaplar gördüm, yahut içlerine sahiplerinin kartları yerleştirilmiş olanlar. Kimse bir kitap kaybetmek istemez. Bir daha okumayacak olsak da başlığında eski, belki de kaybolmuş bir duyguyu taşıyan bir kitabı kaybetmektense bir yüzük, saat veya şemsiye kaybetmeyi yeğleriz.

Nihayetinde, kütüphanenin boyutu önemlidir. Bedbaht bahaneler ve sahte mütevazılıklarla sergilenirler gözler önüne, serilmiş devasa bir beyin misali. Sırf ziyaretçilerinin kütüphane raflarındaki kitaplara hayran hayran bakabilmeleri için mutfakta kahve hazırlama işini kasten uzatan bir filoloji profesörü tanıdım. Mevzunun tamamlandığını düşündüğü an elinde tepsi ve yüzünde tatminkâr bir gülümseme ile girerdi salona.

Biz okurlar, sadece eğlence amaçlı olsa bile, arkadaşlarımızın kütüphanesini gözleriz. Bazen sahip olmadığımız ama okumak istediğimiz bir kitabı bulmak için yaparız bunu, bazense karşımızdaki hayvanın ne ile beslendiğini öğrenmek için. Bir meslektaşımızla salonda otururken odadan şöyle bir çıkar ve döndüğümüzde onu kitaplarımızı koklarken buluruz.

Fakat an gelir, ciltler görünmez sınırlarını aşarlar ve o eski gurur müşkülpesent bir yükümlülüğe dönüşür, çünkü mekân her zaman sorun olacaktır. Ve *Gölge Hattı* dönüp dolaşıp bana geldiğinden beri yeni rafı yerleştirme meselesi, daimi bir tembih misali, canımı sıkar olmuştu.

Bununla beraber, sınav dönemleri ilgimi kitaptan uzaklaştırdı. Ben hem kendi derslerim hem de Bluma’nınkilerle ilgilenirken kitap, sehpasında öylece kalakaldı. Monografi ve ödev dağları belimi büktü. Yine de, yaz tatili başladığında anneme yapacağım ziyareti öne almaya, kitabı geri götürerek kendimi ödüllendirmeye ve Bluma’nın talihsiz sonundan önce benim için hiçbir anlam ifade etmeyen adamla tanışmaya karar verdim, inkâr edecek değilim: Meselenin ardında yatan sırrı öğrenmek istiyordum.

iki

Bir hafta sonra Buenos Aires’teydim; orayı çok daha hırçın ve modern, annemi ve arkadaşlarımı ise daha bir bitap buldum; sanki seyrüseferin yarattığı şaşkınlık, ışıklar ve barlardaki televizyonlar, kent sakinlerinin keyifsizliğini barındırıyordu şehrin nefes almak için şişirdiği ciğerlerinde.

Santa Fe Bulvarı ilgiyi Corrientes’e kaptırmıştı. Bir yığın devasa kitapçı, koca koca müzik dükkânları, kafeler, kapılarını sıra sıra dilencilere teslim eden sinema ve tiyatro salonları ile doluydu şimdi orası.

Buenos Aires'liler ellerinde kulaklarına dayalı cep telefonları ile dolanıyor, arabalarını cep telefonlarını omuzlarıyla kulakları arasına sıkıştırmış bir şekilde kullanıyor, toplu taşıma araçlarında, süpermarketlerde yine cep telefonuyla konuşuyor ve sokakları bile, sanki sözel bir virüs hayatlarının kontrolünü ele geçirmişçesine, bu şekilde süpürüyorlardı.

Bir akşam limanda yürüyüşe çıktım; Buenos Aires’te yaşarken edindiğim bir alışkanlıktı bu; yelkenlilerin, eski tuğla tersanelerin, vinçlerin, gemilerin, denizcilerin ve martıların arasında dolanırdım. Ne zaman oraya dönsem yapardım bunu; sanki bir şehrin sırtında ve önsözünde taşıdığı bir gençlik kitabının sayfalarına dönmek gibiydi. Fakat burnu havada lokantalar, çatı katları, kafeteryalar ve kapıcılar buldum karşımda; hepsi öylesine değişmiş, gururla sunulmuş ve fena halde pahalı bir dünyaya aitti ki fırlatılmış bir taş gibi kaçtım oradan.

O akşam metroda kucağında akordiyon olan bir kız gördüm. Mahzun bakışları ve eski püskü kıyafetiyle kendisi gibi çaresiz insanlarla birlikte taşradan; Corrientes’den, Tucumân’dan yahut Misiones’ten geldiği izlenimine kapılmama neden oldu. İlgimi fark etmiş olmalıydı, zira gözlerini ayırmadan akordiyon çalmaya, tahminlerimi hiç beklenmedik bir yöne taşıyan bir çingene melodisi tıngırdatmaya başladı. Metro ilk istasyonda durunca çalmayı bıraktı ve metrodan indi. Neden bilmiyorum

ama içimden onu takip etmek geldi. Gözlerinde limandaki yitip giden alana benzer kasvetli, tatlı ve dehşet verici bir ifade vardı. Fakat kapılar beni durdurdu. Daha sonra bana bunların Buenos Aires sokaklarında dolanan, toplu taşıma araçlarında ve trenlerde çocuklar akordiyon çalarken anne ve babaları para dilenen Kosovalılar olduğu söylendi. Bu bayağı ve kati açıklama, içerdiği manayı anlamsızlaştıran bir şekilde, şaşkınlık hissini de ortadan kaldırıyordu sanki. Buenos Aires her zaman beni şaşırtacak bir şeyler barındırmıştır içinde, ama menfur bir şey kitabımın kapağına çimentodan daha hevesli bir şekilde yapışıp kalmıştı işte.

Bazı arkadaşlar yayımladıkları romanları hediye ettiler bana ama neredeyse bu eserlerin bahislerini hiç açmıyorlardı bile. Piglia'nın[7] veya Saer'in[8] Arjantin edebiyatının devamının sağlanmasında bir stratejileri olup olmadığını, tanıtım işinden vazgeçip tartışmalara veya kitap sunumlarına katılmamanın, akademik eleştirilere veya köşe yazarlığına "yönelmenin", gizlenip hayaleti oynamanın, kitaplarıyla ilgilenecek mütevazı yayınevleri aramanın yahut bir ay boyunca İspanyol bir yayınevinin yıldızı olup sonra yeni işler piyasaya sürüldükçe bir yıldız gibi kayıp gitmenin bir faydasının bulunup bulunmadığını tartışıyorlardı.

Edebî arzuları bir çeşit politika, daha nihai bir şekilde, askerî bir taktikti; pek az ayrıcalıklı kişinin geçmeyi başardığı aşılmaz bir engel olan anonimlik duvarlarını yıkmaya kararlıydılar. Harf haritasında parıldayan yıldızlar vardı, bir gece içinde yayınevlerinin korumasındaki rezil kitapları paraya dönüştüren, pazarlama taktikleriyle piyasaya sunulan, edebiyat ödülleri kazanan, romanları kepaze filmlere dönüşen ve kitapçıların vitrinlerini süsleyen, sergilendikçe para üstüne para kazandıran eserlere ışık tutan yıldızlar. Ve tüm bunlar bir yazarın aşması gereken rengârenk bir savaş alanı gibi beliriveriyordu bar masalarında, üstelik yazı macerasında da değil; gerçi orada başlayanlar da oluyordu bu savaşa ama pek azı tamamlayabiliyordu. Editörler iyi kitapların yokluğundan, yazarlar büyük yayınevlerinin yayımladığı "bok"lardan şikâyet ediyordu; öfkeli iddiaları, başarısızlıklarını haklı kılan mazeretleri, çaresizce hırsları vardı her birinin. Buenos Aires'te kitaplar bir strateji, aynı anda birden çok yerde bulunma ve güç yeteneği savaşının göz yanıltıcı merkezine dönüşmüştü.

Bir hafta sonra bir deniz otobüsüne binip bilinmeyen kıyıya varmak üzere Rio de la Plata'yı geçtim. Nehir karanlık ve sakindi, Buenos Aires'ten

uzaklaştıkça önümde uzanan su ve ufuk sanki soluğumu, içimdeki o bana ait boşluğu geri kazanmamı sağlıyordu.

Montevideo Limanı'na varış sessiz sakin olmakla birlikte insanı kendisine getiren türdendi. Şehirle nehir korunmasız bir şekilde birleşiyordu, bu durum çevredeki pek az yüksek binaya, karaya oturmuş balıkçı teknelerindekileri andıran birer vinç havası katıyordu ve öbür uçta alçak bir tepenin taçlandırdığı körfez, anaç bir şefkat duygusu yaratıyordu.

Saatler sonra şehrin tarihî kısmındaki bir dükkândaydım; eski basım kitaplarda uzman bir kitapçı olan Jorge Dinarli beni bekliyordu. Çalışanlardan biri, beni kolonyal tarzda döşenmiş, geniş bir salondan geçirip kitaplarla kaplı, yarı karanlık bir çalışma odasına getirdi. Kitaplar, yeşil bir yazma altlığının üzerinde duran, alçak ve eğimli lambanın sadece küçük bir alanda bozabildiği karanlığa gömülüydü. Beni kır saçlı bir adam karşıladı, inanılmaz kısık bir sesle konuşuyordu; onun adını Monterre'e giden yazar vermişti bana.

Aslında Braueri'i yıllardır tanıyordu ama şehirdeki diğer koleksiyoncularla olduğu gibi, onunla da sadece profesyonel bir ilişkileri olmuştu.

"İki çeşit insan vardır. Açıklamama izin verin: Biri, koleksiyoncular. Kendilerini nadir bulunan baskıları, Horado Quiroga'nın Salto'dan çıkardığı dergiyi, Borges'in sadece tüm kitaplarını değil, dergilerdeki makalelerini ve Güiraldes'in editörü Colombo'nun yayımladıklarını veya Bonet imzalı seçkin ciltleri toplamaya adayanlar... Hem de bu sayfaları sadece güzel bir nesneye, pahalı bir parçaya bakmak için açacaklardır, başka bir şey için değil. Diğerleri ise okurlar... Hayatları boyunca kütüphanelerine sadece önemli eserleri koyarlar. Brauer'i bu gruba dâhil ediyorum. Bu tür insanlar tutkuludur, okumak ve anlamak dışında bir kaygı gütmeden saatlerini geçirecekleri bir kitap için oldukça mühim paralar ödemeye hazırlardır. Sizin de anlayacağınız üzere belki de Brauer hakkında konuşacak kişi ben değilim. Ona benden çok daha yakın olan, onu benden daha iyi tanıyan ve neler olduğunu size anlatabilecek başka birçok insan var; hele hele, size telefon numarasını vereceğim Agustín Delgado. Ben sadece genel bir bilgi verebilirim."

Dinarli "neler olduğunu" derken bakışlarını aşağı indirmiş ve aniden huzursuzlanmıştı. Braueri'in Rocha'ya taşınmasından mı bahsediyordu?

Başka bir şey daha mı vardı yoksa? Çantamı açtım, zarfı çıkarıp kitabı çalışma masasının üstüne koydum.

Gözlerini kitaba dikti ve birkaç saniye, dokunma cesaretini gösteremeden, öylece kalakaldı.

Sözcüklerimin yaratacağı etkiye dikkat kesilerek, “Size bunu geri vermeye geldim,” dedim.

Bunun üzerine eğilip kitaba yakından baktı. “Bunu nereden buldunuz?”

“Ofisime gönderildi; Cambridge Üniversitesi’ne. Gerçi bana değil de, bir meslektaşıma yollanmıştı ama elimize fazlasıyla geç ulaştı ve ben de iade etmeyi uygun buldum.”

“Doğrusu bu mümkün mü, emin değilim.” “Rocha çok mu uzakta kalıyor?”

“Mevzubahis Rocha değil. Brauer, La Paloma yakınlarında yaşıyordu ama sanıyorum artık orada değil.”

“Neden?”

“Lütfen, rica ediyorum, şunu kaldırın,” dedi, kitabı işaret ederek. Kafam iyice karışmış bir halde kitabı çantama geri koydum. “Bakın, bu konuda sadece kulaktan dolma bilgilere sahibim. Size hiçbir şey söyleyemem. Delgado ile konuşmanız gerekiyor. O neler olduğunu anlatır. Gece saat ondan sonra ya da sabah erken saatlerde aramalısınız. Size telefon numarasını vereceğim. Endişelenmeyin. Elinizdekinin talihsiz bir hikâyesi var. İleride anlayacaksınız. Bununla ne yaparsınız bilemiyorum. Böylesi bir kitapla ben ne yapardım, onu da bilmiyorum. Alınmayın lütfen. Biz burada kitapları severiz,” diye ekledi ve kütüphanesini gösterdi. “Demek istediğim, Delgado ile konuşmanız gerektiği.”

Ajandasını açtı ve kartvizitlerinden birinin arkasına bir numara yazdı.

“Ben size sadece saçma sapan şeyler anlatabilirim. Onunla yıllar önce bir müzayedede tanıştım. Brauer yaşlı Martel ile takılıyordu. Dışişleri Bakanlığı’nda çalıştığını ve Martel müzayede sırasında kalemini kaldırmadığı sürece bir şeyler satın alanların Brauer veya Delgado olduğunu biliyordum. Genel olarak Amerikan edebiyatı... Ancak yaşlı adamın kararını beklemek gerekiyordu; fırsatların kokusunu her zaman alırdı. Martel başlarda onu himayesi altına aldı; özel olarak ilgisini çekmeyen her şeyi ona verdi. Bilmelisiniz ki bir müzayedede her çeşit şeyle

karşılaşabilirsiniz. Hiç değeri olmayan baskılarla altın değerinde kitaplar... Üç yüz, beş yüz adet basılan, zamanla bulunması çok güç olan ve şüphesiz bir servet değerindeki kitaplar... Matbaanın bu duruma bir son vereceği varsayıldı; binlerce, hatta yüz binlerce kopya ortaya çıkarabilecek bir makine. Ama görüyorsunuz işte. Zaman akıp gidiyor. Günümüz ciltçileri eski kitap sayfalarını, güya onları bir araya getirme maksadıyla, zamandan ve ahmaklıktan faydalanarak yatırıyorlar giyotinin altına. Öfkemi mazur görün ama mesela, yüzlerce dolar ettiğini bilmeden bir yakutu parçalara ayırıyor, Semadirekli Nike Heykeli'nin[9] tüylerini yoluyorlar. Giyotinin verdiği o karanlık hazdan nasıl uzaklaştırırız onları, bilemiyorum."

Dinarli kendisini toparladı ve yeniden beni ilk karşıladığı anki ses tonuyla konuşmaya başladı. Bu konu onu huzursuz ediyordu ve sanki sözcüklerinin nasıl bir etki yaratacağını bilemiyor gibi bir hali vardı.

"Brauer'in derdi edebiyattı," diye devam etti, "özellikle de İspanyol yayınlar, sanat kitapları, 19. yüzyıl romanları, bir yığın Rus ve Fransız romanı. Bunlarla ilgileniyordu. Bir seferinde benden Carreras kardeşlerin, Neruda'nın da ilgilendiği şu kitapçıklarından aldı, ki hatırlarsanız kendisi yıllar önce, bir meseleden dolayı buralara gelirdi..

"Sanırım Atlântida'da bir sevgilisi vardı," diyerek ona yardımcı oldum.

"Her neyse, buralarda dolanırdı ve Carreras'ların, Şili devriminin tam ortasında bastıkları kitapçıklarıyla ilgilenirdi. Fakat durum şu ki Brauer, bir seferinde bana ikinci nüshasını edindiği *Martin Fierro*[10] dergi koleksiyonunu önerdi. iyi anlaşırdık. Çalışkan bir tipti şüphesiz. Dergilerde kenar yazıları, yorumlar, notlar vardı, hiçbiri pek özenli değildi tabii. Bu durum bende; onun bir koleksiyoncudan çok, Martel, Horacio Arredondo, Simón Lucuix gibi, eski üslup üzerine çalışan bir araştırmacı olduğu izlenimini uyandırdı. En azından bir zamanlar öyleydi.

Her ne kadar evine hiç gitmemiş olsam da Cuareim Caddesi üzerinde büyük bir evde yaşadığını biliyordum. Taşınmadan ve bu akıl sır ermez kararı almadan önceleri, Meksika koleksiyonu üzerine laflardık onunla. Endişelenmeyin. Arkadaşı Delgado size her şeyi anlatır. Bakın, kütüphanesindeki kitapları bizler satın alabilirdik. Çok önemli eserlere sahip olduğunu biliyordum ve, dediğim gibi, her ne kadar görmemiş olsam da, içlerinde nadide eserler olduğundan haberdardım. Sırf duyduklarımdan León Palliére ve Vidal'in gravürlü kitaplarına sahip olduğunu anladım mesela, ki bugünün parasıyla yaklaşık yirmi bin dolar değerindeler. Fakat

sıradışı bir durum olduğunda insanlar her zaman bir şeyler uydururlar ve o saatten sonra neyin gerçek neyin kurgu olduğunu bilmek tam anlamıyla mümkün değildir artık. En iyisi Delgado ile görüşmeniz, ama şunu da dürüstçe söylemem gerekiyor; size yardımcı olabileceğinden pek emin değilim. Sanıyorum Brauer'in nereye gittiğini kimse bilmiyor. Şimdi, şayet gücenmezseniz, benimle vakit kaybetmeyin derim."

Dinarli ayağa kalktı. Çalışma masasının çevresinde dolanırken ikircikli bir hali vardı.

"Bu patavatsızlığı mazur görün ama," dedi, "yerinizde olsam Delgado'ya elinizdeki kitabı gösterirken dikkatli olurdum. Sizin de farkına varacağınız gibi, özel bir insandır kendisi."

Beni ofisinin kapısına kadar geçirdi. Kartviziti verip bol şans diledi.

Otele dönerken ilk şaşkınlık dağılmıştı artık ve *Gölge Hattı'nın* beni gizemli kıyıların bataklıklarına sürüklediğini fark etmiştim, içten içe kirli, içten içe eski, sakinlerinin uğraşlarına kadar gizli olan bu şehirde gezinip durdum. Bıktırıcı otobüs yolculuğu, barlardaki garsonlar, otel çalışanları, taksi şoförleri beni büyülüyordu; sanki belirli ve küflü bir zaman diliminde, dingin tedbirin altında yoğun bir sır perdesi vardı.

Belki de iade etmeyi başaramadığım bu baskının önsözünde yazan ve her dakika beni daha da endişelendiren bir cümlenin etkisi altındaydım. Conrad, seyahatleri sırasında Montevideo'ya hiç gitmemişti ama hikâyesindeki fantastik unsuru yalanlamak adına, "Canlıların dünyası kendi içinde yeterince mucize ve gizem barındırır; bu mucizeler ve gizemler öylesine açıklanamaz bir şekilde duygularımızı ve zihnimizi etkiler ki, hayat mefhumunu neredeyse efsunlu kılar," der. Dinarli'nin sözlerini, çalışma masasının veya arabalarla, bankalarla, gazete büfeleriyle dolu caddenin ardından görülen bir geminin dev pruvasının üzerimde yarattığı etkiyi düşünürken bu cümleyi aklımdan çıkaramıyordum; öylesine bir izdiham vardı ve her şey öylesine ölçek dışıydı ki, kırmızı pruva, gri şehir; iç içe geçmiş iki dünya gibiydi ve bu, onları bir şekilde gerçekdışı kılıyordu.

üç

Gecenin on birinde Delgado'yu aradım. Şaşırdı, ertesi gün öğleden sonra beni ağırlamayı kabul etti ve bana "Punta Carretas"[11] adlı bir mahalledeki evinin adresini verdi; sanki zorla bir araya getirilmiş sözcüklerdi bunlar.

Delgado "stüdyom" demişti, ama o modern binanın beşinci katındaki kapı açıldığında tamamen yanlış bir fikir edindiğimi anladım. Mavi takım elbiseli, siyah kravatlı, uzun boylu, zayıf bir adam olan Delgado beni eğimli camları sokağa bakan geniş bir salona buyur etti. Yüzüme yayılan şaşkınlık ifadesini seyretti gururlu bir şekilde. Duvarlar yerden tavana kadar uzanan, içi kitap dolu cam vitrinlerle kaplıydı. Sadece bu salonda da değil üstelik, yanındakinde de öyle. Bana tüm daireyi gezdirdi, her bir odada, cilt cilt kitap dolu, benzer vitrinler vardı, koridorda içlerinde dev sözlükler olan dönen raflar bulunuyordu, dolaplar plaklarla dolup taşıyordu. Banyoda, tuvalette, mutfakta, arkadaki odalarda, her yerde kitaplar vardı. Burada yaşamıyordur herhalde, diye düşündüm ve salonda, bir müzik setinin karşısındaki koltuklara oturduğumuzda tam da bunu açıkladı:

"Üst katta oturuyorum " dedi. ‘‘Karımla beraber...

Kısa bir süre öncesine kadar oğlum da bizimle yaşıyordu. Bir ara iki daireyi birbirine bağlayan bir merdiven inşa etmeyi düşündüm ama kitapları gündelik hayatla kirletmemem gerektiğini zamanında fark ettim. İster istemez kirleniyorlar."

Bacak bacak üstüne atmıştı ve çorabıyla pantolonunun arasından narin teni gözüküyordu; fark ettiğinde engel olmaya çalışacağı bir detay olduğunu düşündüm bunun. Tıraşlı yüzü, kırlaşmış saçları ve bakımlı hali bana tedbirli olmam gerektiği izlenimini verdi.

"Burada kaç kitap var?" diye sordum. "Doğrusunu söylemek gerekirse artık saymıyorum ama herhalde on sekiz bin civarı. Kendimi bildim bileli

birbiri ardına kitap satın alıp duruyorum. İnşa edilen bir kütüphane, yaratılan bir hayat demektir; yığılmış kitaplar toplamı değildir asla."

"Açıklarsanız memnun olurum," diye rica ettim. "Siz kitapları raflara diziyorsunuz ve hepsi bir toplam ediyor, ama bu sadece bir yanılsama. Çeşitli konuları takip ediyoruz ve insan bir süre sonra kendisine çeşitli dünyalar tayin etmiş oluyor; ya da şöyle diyelim, kendisine, elindeki izlerden yola çıkarak, bir seyahat rotası çiziyor. Bu, basit bir iş değil.

Sahip olmadığımız bir kitaba yapılan göndermeler karşısında duyduğumuz ilgi sonucu kaynakçalarla tamamlanan bir süreç... Kitapları buluyor ve onların bizi başka bir yere götürmelerine olanak tanıyoruz. Gerçi, çok sınırlı bir okur olduğumu da itiraf etmem gerek. İlla tüm dipnotları okumam, her kavramı anlamam lazım, dolayısıyla bazen sadece tek bir bölümü anlamak için yirmi kitap daha okumam gerekiyor. Bu işe kesinlikle bayılıyorum."

Yüzünde seve seve karşılık verdiğim bir gülümseme belirdi.

"Ama ne yazık ki," dedi, "günde kaç saatimi okumaya ayırabilirim ki? Toplam dört, bilemedin beş saat. Görüyorsunuz işte. Sabah sekizden akşam beşe kadar çalışıyorum. Buraya geleceğim anı bekliyorum çaresizce. 'İn' diyelim buraya, siz de uygun görürseniz; inime girmeyi ve akşam yemeği saati olan ona kadar keyifli bir zaman geçirmeyi iple çekiyorum.

İlk baskılar ilgimi çekmiyor, sadece kitap mümkün olan en iyi şartlarda elimin altında olsun istiyorum, aksi takdirde kaygı beni yiyip bitiriyor. Sizin gördüğünüz bu kitaplıklar *lapacho* ağacından, masif ahşap; böceklerin girebileceği hiçbir delik yok içlerinde. Rafları özel yaptırdım: On kat sert ahşap, böceğe karşı dayanıklı bir yapıştırıcı ile muhkem bir hale getirildiler ve bir de cam taktırdım; çünkü, bilindiği üzere, kitaplar çok tozlanıyor. Yine de zaman zaman tozlarını almam gerekiyor, zira ne olacağı bilinmez.

Öyle değil mi? Gümüşçünler[12] Brauer'i delirtmişti mesela."

Fırsattan yararlanıp, "Kitapları camlı kütüphanede mi duruyordu?" diye sordum.

Gülümsedi ve birkaç saniyeliğine sessiz kaldı.

"Her yerde, her şekilde duruyordu çünkü Brauer muazzam eserini koruyacak gereçlerden mahrumdu. Bu konuda çok tartışırdık ama Brauer her zaman zorlayıcı bir okur olmuştu. Eline ne zaman para geçse kitaba harcardı. Yıllar önce, Tristân Narvaja bitpazarı tezgâhları önünde

tanıştığımızdan beri onun tedavi edilemez bir vaka olduğunu biliyordum. Kitap müptelalarını, parşömen misali derilerinden anlayabilirsiniz."

Bakışlarımı yeniden Delgado'nun narin ayak bileğine çevirdim. İnce ve sarı; işin aslı bir parşömen gibi... Ani ilgimi fark etmiş olacak ki birden pantolonunu düzeltti.

"Dışişleri Bakanlığı'nda önemli sayılacak bir işi vardı," diye devam etti, "Cuareim Caddesi'ndeki evinde yalnız yaşıyordu ve dairesini tıka basa doldurduğu şekerlemeler eşliğinde, eline geçen bütün kitapları yalayıp yutuyordu. Şeker yeme işi doktorların yasakladığı sigara üzerine edindiği bir alışkanlıktı ve tüm odaları yerden tavana, bir uçtan öbür uca dolduran raftan, mutfağı, banyoyu ve yatak odasını kaplayan kitaplara duyduğu tutku gibi bu konuda da uç noktalardaydı. Asıl yatak odası değildi söz konusu olan, zira tahliye etmişti orayı, küçük bir banyonun yanındaki çatı katında uyuyordu. Çatı katına açılan merdiveninin duvarı da kitaplarla doluydu ve 19. yüzyıl Fransız edebiyatı, onun hafif uykusuna gece bekçiliği yapıyordu diyebilirim.

Eski dergilerin tüm sayıları, bir yığın klasik tarih kitabı, 19. yüzyıl Rus edebiyatına ait neredeyse tüm eserler, Amerikan edebiyatı toplamaları, sanat kitapları, felsefe makaleleri ve bu makaleler üzerine incelemeler; Rönesans dönemi İngiliz ve antik Yunan tiyatrosu, 20. yüzyılın yarışma kadar olan Peru şiirleri, Meksika'da basılan ilk kitaplar, Arlt, Borges, Vallejo, Onetti ve Valle-Inclân'nın ilk baskıları vardı kütüphanelerinde; ansiklopedileri, sözlükleri, Rio de Plata gezginlerinin kitapçıklarını ve rehberlerini saymıyorum bile.

O kadar çok kitabı oldu ki nihayetinde (sanıyorum yirmi binden fazlaydı) hiç de küçük olmayan salon, ulusal kütüphanelere benzer bir hal aldı. Duşun olduğu yer hariç tüm banyo duvarları kitap kaplıydı ve kitaplara bir şey olmamasının nedeni buharı önlemek adına sıcak suyla yıkanmaktan vazgeçmesiydi. Yaz kış soğuk suyla yıkanırdı."

Delgado elini ensesine götürüp bana bakmadan gülümsedi.

"Ne yaptı biliyor musunuz," dedi, nihayet bana bakıp. "Garajı doldurabilmek için arabasını arkadaşına hediye etti. Bu takas konusunda şansı yaver gitmedi. O yıl korkunç bir kış yaşandı ve su sızıntısı, çok ince ve parlak bir kâğıdı olan tüm *Summa Artis*[13] koleksiyonunu kelimenin tam

anlamıyla mahvetti. Bende iki set olduğundan birini ona verdim." "Herhalde iyi bir maddi eder karşılığında..." deme cesaretini gösterdim.

"Erken emekli olma şansına sahipti ve annesinden miras kaldı. Tam da bu paranın kaderi üzerine sık sık tartışırdık. Parayı ısrarla müzayedelere değil de kitaplıklarının muhafazasına harcamasını salık verdim ama daha önce de dediğim gibi açgözlü bir okurdu ve gününün dört saatini değil, büyük bir çoğunluğunu ve tüm gecesini kitaplarla geçirirdi. Ve tabii ki tüm kitaplara bir şeyler karalardı. Nihayetinde elindekiler berbat müsveddeler oluyordu.

Ben kitapları işaretlemiyor, üzerilerine yazı yazmıyorum. Notlarımı ayrı bir yere alıyor ve çalışırken sayfa numaralarını yazıyorum. Daha sonra onları çıkarıyor ve çöp tenekelerine fırlatıp atıyorum."

"Neden saklamıyorsunuz?" diye şaşkınlıkla sordum. "Bakın, herkes yazamaz. Yani yazmaması gerekir. İlgimi çeken şeyleri not alıyorum. Çağrışımlar... Beni başka kitaplara götüren emareler ve bir iki düşünce... Bunlar okur notları. Mesela: Quevedo'nun metaforu şekil itibariyle, Arap Endülüs antolojisinde Ben-Quzmân'nınkiyle (Gredos baskısına bakınız) ve kuş figürünü kullanışıyla Lope de Vega'nın eserindeki kuş simgesiyle (Bkz.: İspanya Bilimsel Araştırma Yüksek Kurulu) karşılaştırılabilir. Böyle bir şey kimi ilgilendirir ki?

Kimi fikirlerin aklımı çeldiğini itiraf etmeliyim ama bir okur zaten var olan bir yolda ilerleyen bir yolcudur. Ve bu yol sonsuzdur. Ağaç kaleme alınmıştır çoktan; taşı ve dalı kıpırdatan rüzgâr, bu dala duyulan özlem ve gölgelerini yasladıkları sevda... Normalde yabancısı olacağım bir zaman dilimi olan günde birkaç saati bu yolda geçirmekten daha büyük bir mutluluk bilmiyorum. Bir ömür yetmez bu yolda yürümeye. Borges'in bir cümlesinin yarısını çalayım: Kütüphane zamana açılan bir kapıdır.

Brauer ile sık sık böyle şeyler üzerine konuşurduk. Altın değerindeki baskıları korkunç karalamayla ve çizimleriyle mahvetmemesini isterdim ama beni ciddiye almadığı ortadaydı. Ben onu duyarsızlıkla suçlardım, o da beni bağnazlıkla itham ederdi. İnanın bana bunlar pişmanlık duymadığımız meselelerdi. Kitapların kenarlarına bir şeyler karaladığında, renkli kalemlerle satırların altını çizdiğinde, anlatılmak istenilen hissi daha iyi kavradığını söylerdi. Ondan amiyane bir alıntı yapsam rahatsız olmazsınız umarım: 'Elime geçen her kitapla sevişiyorum ve onlarda bir iz bırakamazsam orgazm da olamıyorum.' Buna karşılık ben bu karalamaları konuşmalarındaki böbürlenmeye benzer bir barbarlık olarak görmüşümdür

hep. Herhangi bir yerde bir kitabı elime alıp göz gezdirmediğim tek bir sayfa kalmamasından, satır aralarına, tipografiye, sayfa kenarlarındaki geniş, beyaz boşluklara bakmaktan, her doğum günümde, bıçaktan geçmemiş bir kitabın sayfalarını birbirlerinden ayırmaktan inanılmaz bir haz duyuyorum.”

Delgado, sanki yersiz bir itirafta bulunmuş gibi, birden sustu ama kendisini çabucak toparlayıp devam etti:

“Bunların hiçbiri Brauer’i, onun yamyamsı gururunu ve gitgide artan oburluğunu zerre kadar etkilemiyordu.”

Yüzünde beliren acı dolu ifadeyle sözlerine yeniden ara verdi. İfadesini ayağa kalkarak gizledi. Alelacele, bana hiçbir şey ikram etmediğini söyleyerek kahve makinesine yöneldi.

Ufak bir dolaptan iki porselen fincan çıkardığında, “Gümüşçünlerin onu delirttiğinden söz ettiniz,” dedim.

Bir kaşını kaldırıp kahveyi hazırladı.

“Kitaplık raflarının ağaçlatma yuva yapmış yüzlerce, hatta belki binlerce gümüşçün vardı. Önceleri, durumu her altı ayda veya yılda bir kez tuttuğu böcek ilaçlama şirketleriyle kontrol altına almaya çalıştı. Önemli eserlerini mahvetmeye başlamıştı böcekler. Onları durdurdu ama köklerini kazıyamadı. Rustik ahşap tahtalar kullanıyordu, pek genç olmayan -bir türlü kovamadığı— bir yardımcısı, merdivene çıkıp güvelerin olduğu köşelerin tozunu alma işini genellikle aksatıyordu. Tüm içtenliğimle, evinde çok fazla kitap olduğunu söylüyordum ona. Hepsini nemden, gümüşçünlerden, güvelerden, tozdan, örümceklerden korumak için bir servet lazımdı. Bir şekilde tutkusu kontrol edilemez bir hal almıştı. Okumaya ayıracak kısıtlı zamanıma hayıflanıyorum ama kitap okumak için bütün bir günü, isterse gecesi olan bir adam düşünün. Ve istediği kitabı satın alabilecek paraya sahip bir adam. Sınırı yoktur. Arzusunun insafına kalmıştır. Peki arzunun en çok neye ihtiyacı vardır? Ukalalık gibi görmezseniz eğer... Sınırının belirlenmesine... Oysa kolay değildir bu. Brauer, bir yolcudan çok bir kâşifti. Buna dönüşmüştü. Demek istediğim; müzayedelerde aklını kaybediyordu. Aklını ve arkadaşlarını... Pek çok arkadaşı uzun zamandır peşlerinde oldukları eserleri, ondan daha yüksek bir teklifte bulunma şansından mahrum bir şekilde Brauer’e kaptırınca ona gücendiler.

Fakat tek mesele bu da değildi. Gün geldi ve para yetmez oldu. Öyle milyoner falan da değildi ne de olsa. Nihayet para suyunu çekti diyelim. Önce eserler için ısrarlı teklifler vermeyi, sonra da müzayedelere gitmeyi bıraktı. Başka bir gelişme daha yaşandı. Eski karısı, yıllar sonra, bir avukat aracılığıyla ondan para talep etti. Daha da fenası; ilk kez evi satma ve taşınma zorunluluğuyla karşı karşıya kaldı.”

“Evli olduğundan bahsetmemiştiniz.”

“Bundan bahsetmezdi. Bizim tanışmamızdan çok öncesine dayanan bir meseleydi zira ve bahsinin açıldığı pek az seferde de hiç ayrıntıya girmedi.” Delgado kahve ikram ederken sözlerine ara verip beni göz ucuyla süzdü.

“Niye burada olduğunuzu sormadım bile. Dinarli’nin göndermesi benim için kafiydi... Şüphesiz Brauer’in canını yakan bir konunun bahsini sık açmayacağını anlaşılır bulursunuz herhalde.”

Konuyu orada olma sebebime getirmenin bir yolunu bulmuştu sonunda ama nasıl açıklayacağımı bilemediğim bir hunharlıkla cevabımı geciktirmekten haz duydum. Uzun bir süredir sohbet ediyorduk ve henüz *Gölge Hattı'nın* bu baskısının Bluma’nın ofisine gönderilme sebeplerine dair en ufak bir ipucu yoktu ortada. Bununla beraber, belli belirsiz bir şekilde, sanki Conrad’ın romanındaki kasvetli okyanusa rağmen ilerleyen *Otago* gemisi gibi, konuya yaklaştığımı hissediyordum.

Delgado, her ne kadar bu halimden hoşlanmasa da, “Herhangi bir konu hakkında pek konuşmazdık,” diyerek cevabımı geciktirişimi kabullendi. “Sebebi ne olursa olsun durumun geri dönülemez bir hal aldığı ortadaydı. Kitaplar tarafından kapana kıstırılmış hissediyordu. Böylesi bir kütüphane nasıl taşınırdı ki? Bu veda nasıl engellenebilirdi? Onlara hayatım adamıştı. Onun sanat eseriydi bu kütüphane. Fakat görüştüğümüz birkaç arkadaşın ve lisede ya da üniversitede okuyan çocuklarım ödevlerini yapmak üzere çeşitli kitaplara bakmaya gönderen bir iki komşu annenin varlığının getirdiği haz dışında, kendi eseri ona bir kâbus yaşatmaya başlamıştı.

Ne yapacaktı ki? Ardında bırakmaya karar vermesi halinde kitaplarını belediyeye, bakanlığa ya da Beşeri Bilimler Fakültesi’ne bağışlayabilirdi. Uruguay hükümeti kıymetli bir mirası güvenceye alan pek çok önemli kütüphane satın aldı, fakat utanarak söylüyorum, bunların pek çoğu daha sonra tasavvur edilemez yöntemlerle yağmalandı. Önemli eserleri çalmaya gelen insanlar oldu. Arjantinli mühim bir koleksiyoncu, *El Misionero’yu* çalması için bir adamını yolladı. Cizvit misyonerlerine ait basılı bir eser

zaten çok nadirdir ve Ulusal Kütüphane'de de tek nüshası vardı. Kitabı çalıp ismi lazım olmayan bu beyefendiye götürdüler. Yıllar sonra kitapları Ulusal Lima Kütüphanesine satıldı ve bu nüsha da böylece oraya tekrar gönderilmiş oldu.

Dolayısıyla Brauer, bu kadere razı olması halinde eserinin ziyan olma tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Beşeri Bilimler Fakültesinde de Horacio Arredondo'nun kütüphanesine ait önemli belgeler yağmalanmıştı, kimisi ise kaybolup gitmişti. Böylesi bir yazgı düşünülemezdi ama kitaplar artık yatak altlarına sığmıyor, koridora yığılıyordu, evin içinde kendi kendilerine sessizce ilerliyorlardı sanki.

Her şeye rağmen bir süre daha dosyalarını güncellemeye devam ettiğini hatırlıyorum. Artık aradığı kitapları bulamaz olmuştu ve bu durumu sık yaşamaya başladı. Bulamadığın kitap var olmayan bir kitaptır, denir; ama durum bundan da vahimdi.

Tıpkı ulusal kütüphanelerdeki gibi içinde dosyalarım tuttuğu, eski ofislerdekilere benzer, sürme kapaklı ve çekmeceli maun bir dolabı vardı. Yirmi bin kitap öyle kendiliğinden düzenlenmiyor. Düzen konusunda katı, hatta insanüstü bir anlayışa sahip olmak gerekiyor diyebilirim ve bir yönteme, anlamları onları tanımlayan rakamlardan son derece farklı olan eserleri kataloglama gibi sevimsiz bir işe zaman ayırmak gerekiyor bir de. Zira oraya başlığı, yazar adını, sizin için yazdığı kısa özeti, içerdiği temel anlamı koyacak. Kişi Amazonlara gitmek isterse yaşayacaklarından farklı bir yığın ayrıntıyla uğraşmalıdır, fakat bilir ki bu ayrıntılar ona rehberlik edecek ya da fayda sağlayacaktır. Şayet bir şiir yazmak isterseniz iş gören bir kaleme ve kâğıda ihtiyacınız vardır, bir kadını kendinize âşık etmek isterseniz pek çok farklı ve kim bilir belki de tatsız şekilde hazırlanmanız icap eder, mesela ayak tırnaklarınızı kesmeniz gerekir. Brauer'inki gibi bir kütüphaneniz varsa dosyalama işi kaçınılmazdır. İnsan pek çok kitabı fethedebilir ama bir kâşif onları idare etmekle yükümlüdür.

Kitapları birbiri ardına yalayıp yutmaya can attığından, sevdiği bir uğraş değildi bu. Sanırım dosyalama işinde oldukça geri kalmıştı. Becerebileceğine inanmıyordum ama birkaç ay sonra bu işi neredeyse hallettiğini söyledi. 'En kötüsü de,' dedi, 'beni en çok uğraştıranın yakınlık meselesi olması.'

Bu, bir şeylerin yolunda gitmediğinin ilk göstergesiydi. Orada, şu an sizin oturduğunuz yerde oturduğu bir akşam bana kavgalı yazarları aynı

rafa koymamaya karar verdiğini açıkladı. Mesela Borges'le, Arjantinlinin 'Profesyonel Endülüslü' olarak tanımladığı Garcia Lorca'yı yan yana koymaya cesaret edemiyordu. Her ne kadar bu durum onu koleksiyonundaki her bir cilde verdiği numaraları göz ardı etmeye mecbur kılsa da iki yazar arasındaki intihal suçlamalarına dayanarak Shakespeare'in bir eserinin yanına Marlow'unkini de koyamazdı.

Elbette Martin Amis'in bir kitabıma yarana Julián Barnes'ınki gelemezdi, yahut daha sonra kavgaya tutuşan iki arkadaş Vargas Llosa ile García Márquez'in romanları da yan yana duramazdı asla.

Bakın, ne yazık ki, arkadaşınım gerçeklikle olan bağım yitirmeye başladığım görmezden geldim. Kitapların konumlarını dinamik kriterlere (üzerine basa basa 'ama asla tahminî değil,' demişti) göre değiştirme olanağı sağlayan bir onluk sayı sistemi üzerine çalıştığını açıkladı, ne de olsa hiçbir şey edebî değerlerden daha değişken değildi. Haliyle de bir kitabı unutulmaktan kurtaracak geçerli sebepler bulursa veyahut başka metinler sayesinde ona duyduğu ilgi artarsa kitabın yerini değiştiriyordu. Bu tematik arşivlemeye son verme işini öylesi coşkulu bir şekilde savundu ki birkaç gün boyunca kafamı bununla meşgul etmeyi başardı.

Şüphesiz ciltleri yerleştirebilmekle, onları birlikte mi yoksa ayrı mı koyacağına karar vermek farklı uğraşlardı, fakat benzer kitapların tematik bayağılığın dışında bir düzende dizilmesi gerektiği konusunda ısrarcıydı.

'Yüzyıllardır gerçek yakınlığa duyarsız,' demişti o zaman, 'yavan bir sistem kullanıyoruz. Yani *Pedro Páramo Rayuela* Latin Amerikalı yazarlara ait iki eser ama bu eserlerden birinin yolunu izleyebilmemiz için William Faulkner'a gitmemiz gerekiyor, diğeri ise bizi Moebius'a götürüyor. Başka bir deyişle; Dostoyevski, Tolstoydansa Roberto Arlt'a daha yakın. Aynı şekilde, daha da uzatacak olursak, Hegel, Victor Hugo ve Sarmiento birbirlerine Paco Espinóla, Benedetti ve Felisberto Hemández'den daha yakın olmayı hak ediyorlar.'

Carlos'un sınıflandırma sistemini hiçbir zaman tam anlamıyla görmeyi başaramadım çünkü ameliyat olmak üzere hastaneye yatmam gerekti ve aylarca görüşmedik, fakat ortak arkadaşlarımız, onun dosyalama sistemi üzerine çalıştığım, saatlerini çalışma odasında karmaşık matematik problemlerini çözerek geçirdiğini anlattılar ve sadece bıkkınlık değil, delilik belirtileri de seziyorlardı onda. Doğrusu, birçoğunu şaşırtmıştı bu durum."

Delgado ayağa kalkıp salondan çıktı. Elinde, sırtım bir sarmaşığın tırmandığı tuğla duvara vermiş, kitaplarla dolu yuvarlak bir masa başında oturmuş ellili yaşlarında bir adam fotoğrafıyla döndü. Güneş narin hatlı yüzünü, parlak gözlerini, arkaya yatırılmış dağınık saçlarını aydınlatıyordu. Gömleğinin kollarını sıvamış, bacak bacak üstüne atmıştı ve hiç ummadığım haşin bir havası vardı.

Kısa bir sessizliğin ardından, “Bu fotoğrafı onun evinde çektim,” dedi Delgado.

“Gözlük takmıyor,” dedim.

“Çok keskin gözleri vardı. Fakat bu fotoğrafta size anlattıklarıma dair bir iz ararsanız bulamazsınız.

Bir arkadaş onu kitap sehpasına koyulmuş muazzam bir *Don Quijote* baskısının karşısında, bir kadeh beyaz şarap eşliğinde akşam yemeği yerken bulmuştu. Brauer’in elindeki değil, kitabın yanına garip bir şekilde yerleştirilmiş kadehten bahsediyorum.

Başka bir arkadaş daha da tuhaf bir durumu açığa çıkardı. Alt kattaki arızalı olduğu için çatı katındaki tuvaleti kullanması gerekiyordu ve kapısı açık bir odanın önünden geçerken yatağın üstüne yayılmış yaklaşık yirmi kitap gördü fakat öyle bir biçimde yerleştirilmişlerdi ki, açı verilmiş, hacimli bir insan bedeni şekli oluşturuyorlardı. Küçük kırmızı ciltli kitaplardan oluşan kafasının, bedeninin, kollarının ve bacaklarının net bir şekilde seçildiğini söylüyor. Bir kadın? Bir adam? Kendisinin bir kopyası? Her ihtimali konuştuk. Hiçbirimiz ne emin olabildik ne de duruma bir anlam verebildik. Kitaplar bilinçli bir şekilde mi seçilmişti, ondan bile emin olamadık. Fakat bu arkadaş Sirulea Kontu’nun[14] kitaplarından birini gördüğünü zannediyor, kafasını Fondo de Cultura Económica[15] kitaplarının, bacaklarını Losada Yayınevi’ne[16] ait olanların oluşturduğunu söylüyor.

O kitapların yatakta ne işleri vardı ya da Brauer onlarla ne yapıyordu bilmiyoruz. Kimse sormaya cesaret edemedi, çünkü odanın mahremiyeti içinde yer alan bir sahneydi bu. Fakat bence onun kitaplara duyduğu yakınlık fazla ileri gitmiş ve artık kontrolden çıkmıştı.

“Bunu başka gören oldu mu?”

“Sadece sözünü ettiğim arkadaş gördü,” diye devam etti Delgado. “Son derece ihtiyatlı bir şekilde anlattı. Şaşakaldık. Onun gibi zeki bir adam

kitaplarıyla şimdi ne yapıyordu acaba? Bir kız çocuğunun bebekleriyle oynadığı gibi oynuyor muydu onlarla? Anlamları üzerine uzun uzun kafa yorduktan sonra düzenliyor muydu onları? Kâğıttan ve mürekkepten bir figür yaratmaya mı çalışıyordu? Bilmiyorum. Fakat onu asıl bitiren son darbe, sonrasında kendisini asla affetmediği ve yarattığı hasarın gönülsüz tanığı olduğum bir kaza ile geldi.

Bana Carlos'un iki aydır 19. yüzyıl Fransız yazarlarını mum ışığında okumak gibi bir alışkanlık edindiğini söylemişlerdi; bunun için gümüş bir şamdan kullanıyordu. Bir süre önce bu konuyu konuşmuştuk, çünkü ben de Goethe'yi Wagner operası dinleyerek ya da Baudelaire'i Debussy eşliğinde okumayı severim. Bu, yolculuğun bir parçasıdır ve sizi temin ederim alınan haz, her anlamda, en üst düzeydedir. Belki alçak sesle bir şey okurken harfleri algılanamaz bir frekansta yaydığımızın farkındasınızdır. Oysa sesi susturmuyoruz. Ses orada, kısık ama mevcut; asla namevcut değil. Bir enstrümanın partisyonu gibi takip eder hattı ve sizi temin ederim, görme duyusu kadar temeldir. Bu, bir tim, kelimeleri ve cümleleri saran bir melodi yaratır, haliyle de buna bir de çok yüksek sesli olmayan bir müzik eklendiğinde kulak zarının derinliklerinde, konuşmacıların ve kendi sesinizin arasında ahenkli bir kontrpuan oluşur. Belli bir desibeli geçerse şayet, müzik bireyin sesini örter ve metnin sesini öldürür. Sadece bununla da kalmaz, okuru üçkâğıda da getirir. İyi bir konserin eşlik ettiği kötü bir nesir, olduğundan çok daha iyi tınlayabilir.

Elektriğin icadından önce yazılan eserleri mum ışığında okumanın esprisini yapardık. Gereksiz bir antikalık gibi gelebilir kulağa, fakat bir yağlıboya resme mum ışığında baktığınızda, ne kadar iyi aydınlatılırsa aydınlatılsın, resmin normalde olduğundan çok daha farklı bir hal aldığını görürsünüz. Pigmentlerden yansıyan ışıkla, yağla ve resmin bulunduğu odayla bir ilgisi olmasa da baktığınız tablonun yeni bir tabloya dönüştüğünü, gölgelerin hayat bulduğunu söyleyebilirim. Boşluklar genişler ve kişi ortaya çıkan bu yeni boyutun içine girer.

Kimi kitaplarda da benzer bir durum oluşur çünkü bir sayfa da aslında çetin bir çizimdir. Kendi ritim ve kompozisyon kuralları dâhilinde ünlü harflerden ünsüzlere doğru akarak, seçilen fonta, kenar boşluğuna, kullanılan kâğıdın kalınlığına, sayfa numaraları sağda veya ortada oluşuna göre ve bunlar gibi sonsuz ayrıntı sonucu ortaya çıkan küçük figürlerin ve satırların oyunuyla harika bir nesne meydana gelir. Baskı ne kadar yeni ve

kâğıt ne kadar beyaz olursa olsun, mum ışığında, ona muazzam bir albeniyle değer ve nüans katan bir bakır küfüne boyanır sayfa. Ve patikalar nasıl da bir hazza dönüşür ama...”

“Ne patikası?” diye sordum, huzursuzca; doğru duyup duymadığımdan emin değildim.

“Bakın, bu eski bir tartışma konusudur. Kimse asıl olay yazarın yeteneğinde mi yoksa baskının güzelliğinde mi, tam emin olamaz. Farklı görüşler vardır fakat pek çok okurun kitabın iyi ve okunmaya değer olup olmadığını anlaması için patikalara bakması yeterlidir.”

Delgado kütüphanesine gitti ve*Eugénie Grandet'nin* eski bir baskısını alıp bana verdi. Benden kitabı açmamı ve herhangi bir sayfada, kelimelerin arasında yatay ya da dikey yollar bulmamı istedi. İşin aslı satır satır uzayan, paragraflarla kesişen, zaman zaman yanda kesilen ve soldan sağa, sağdan sola ya da serbest düşüş şeklinde çapraz bir gidişat tutturan uzun yollar buldum.

“Cümle diziliminde belli bir ritmi olmayan bir yazar bunu başaramaz. Şayet tek bir cümlede dörtten fazla hecesi olan iki ya da üç sözcükle dili bozarsa, yolu ve muhakkak ki ritmi de bozmuş olur. Sayfada o yolu arar durursunuz ama bulamazsınız. Fazla ufak ya da fazla büyük, özensiz bir baskı gözün, gizliden gizliye diyelim, takip ettiği bu figürleri de bozar.

Brauer bunun yazara, daha doğrusu onun üslubuna, hiyerarşisine bağlı olduğunu düşünmeye meyilliydi fakat ben bundan pek emin değilim.”

Patikaların her sayfada yinelendiğini ve tuhaf figürler oluşturduğunu gördükten sonra etkilenmiş bir şekilde kitabı ona verdim.

“Bir kazadan bahsediyordunuz,” dedim.

“Evet. Carlos'un mum ışığında kitap okuduğu ve başkalarım da aynısını yapmaya teşvik ettiği haberini aldığımda ayaklanmıştım. Haliyle, bir 20. yüzyıl yazan söz konusu olduğunda asla böyle bir şey yapmıyor, ışıkları yakıyor ve tabii ki müziği de değiştiriyordu. Fakat asıl tutkusu 19. yüzyıl romanlarıydı ve onlara eşlik edebilecek pek çok albüm vardı elinde.

Bir gece, iyi fakat tehlikeli bir refakatçi olan şarabı yine fazla kaçırdı ve şamdanı arşiv dosyasını tuttuğu mobilyanın üzerinde unuttu. Mumlardan biri düşmüş olmalıydı, zira dumandan boğularak uyandı ve karşısındaki salonun alevler içinde olduğunu gördü. Üst katta uyuması bir şanstı; çünkü, sizin de bildiğiniz gibi, duman yukarı çıkar.

Ertesi akşam onu yanmış dosyanın önünde otururken buldum, kapı önüne beni karşılamaya bile gelmemişti. Daire su içindeydi, tüm gece uyumamış gibi bir hali vardı ve yaşadığı üzüntü devasaydı.

Mucizevi bir şekilde kitaplıklar yanmadı ve bu trajedi sona erdi, fakat arşiv dosyasını kaybetmişti. Bir kısmı yanmış, geriye kalanıysa sudan mahvolmuştu. ‘Geç, geç,’ diye bağırdı bana ve nasıl söyleyeyim, gözlerini mobilyadan geriye kalan siyah kül izlerine dikmiş, bir koltuğa yığılmış oturuyordu. Ezbere hatırlayamayacağına göre kitapların nerede durduğuna, hatta hangi rafta durması gerektiğine dair tüm bilgileri kaybetmişti. Bu, onun için bir felaketti ve ona, anında reddettiği bir iki gönül alıcı sözcüğün ardından, sessizce eşlik ettim. Elleri dizlerinin arasındaydı, saçları alnına düşmüştü, bakışları mobilyanın yanık ayaklarından birine sabitlenmişti. Böyle bir anda nezaket bekleyemezdim. Bir süre yanında kaldıktan sonra gerçekten acı içinde ayrıldım oradan çünkü bir koleksiyoncu için yangın sözcüğü düşlerin yanıp kül olmasıyla eş değerdir. Varlığını sadece sezdiğimiz bir tehlike gerçeğe dönüşür ve birinin hayatını sonsuza dek mahvedebilir. Muhtemel tehlikeyi hiç dillendirmezsek onun gerçekleşmeyeceğini varsayarız; kendimizi bu şekilde sakınacağımızı zannederiz.”

Dayanamayıp, “Sonra ne yaptı?” diye sordum.

“Size bunu anlatmadan önce neden Carlos Brauenden bahsettiğimizi söyleyin.” Delgado, anında farkına vardığım kuru bir ifadeyle, “Tabii zahmet olmazsa,” diye ekledi. Kibarlığının sınırlarını zorlamıştı ve kendisini kullanılmış hissetmeye başlamıştı.

“Ona gönderilen ama gönderiyi teslim alamadan vefat eden bir arkadaşıma gelen bir kitabı iade etmeye geldim.”

“Arkadaşınızın adı ne?” diye sordu ilgiyle. .

“Bluma Lennon. Cambridge Üniversitesi’nde Hispanik Diller Bölümü’nde çalışıyordu. Kısa bir süre önce, bir araba kazası sonucu öldü.”

Delgado bana şaşkınlık içinde baktı; sanki Bluma adı ona tutunacak bir destek bırakmamışçasına koltuğunda kıpırdandı.

“Rica ederim söyleyin,” dedi tereddüt içinde, “acaba elinde bir kitap var mıydı?”

Bu sefer şaşırma sırası bendeydi. Sorulması olanaksız bu soru nereden çıkmıştı şimdi? Delgado’nun varlığı karşımda bulanıklaşırken, beni buraya

getiren düşünceye, yaptığımız uzun sohbete, kitaplarda seyahat eden bir adamın tuhaflıklarına daha fazla boyun eğemez bir halde sessizce onayladım. Fakat yüz ifadem onu da huzursuz etmiş olmalıydı, yeniden bir ikilemde kaldığını hissettim zira. Varlığım huzursuz edici bir düşünce sarmıştı.

“Bir şey daha... Neredeyse korkarak soruyorum, inanın bana,” dedi. “Elinde Emily Dickinson kitabı mı vardı?”

Yeniden onayladım, büsbütün huzursuzdum artık.

Bir kahkaha patlattı. Hıçkırdı. Aniden sessizleşti yine. Neler döndüğünü anlamıyordum.

“Korkmayın. Kim bilir belki ikimiz de korkmalıyız. Buna inanamıyorum!”

“Alın benden de o kadar,” dedim, ani bir cevap verme dürtüsüyle.

“Durun anlatayım. Yangından sona Carlos sonunda evi sattı ve karısının talep ettiği parayı ona verip Meksika’ya seyahate gitti. Yirmi, bilemedin otuz günlük bir seyahatti bu. iyi değildi, isterseniz sonra anlatırım. Fakat önce asıl meseleyi anlatayım; mevzubahis seyahatten döndükten sonra bir cumartesi günü Tristân Narvaja bitpazarında görüştük ve sohbet ettik. Meksika Körfezi’ne, Michoacân’a ve başka bir dolu eşi benzeri olmayan yere gitmenin yanı sıra Monterrey’de bir yazar konferansına da katıldığını anlattı. ‘Nasıldı? İyi miydi bari?’ diye sordum. Bakın, ne cevap verdi: ‘İdare eder. Fakat çok hoş İngiliz bir profesörle tanıştım, en iyi kısmı buydu. Her konuda edebî alıntılar yapan ve Emily Dickinson okurken bir arabanın altında kalarak ölmeyi yeğleyen tutkulu ve dik kafalı akademisyenlerden biri...’

Elimde olmadan sinirli sinirli gülümsedim. Birkaç dakika boyunca sanki bir masalın içindeymişiz de gerçeklik öngörülemez bir şekilde darmaduman olmuş gibi aptal aptal birbirimize baktık. Delgado ayağa kalktı, küçük içki dolabına gidip elinde bir şişe viski, iki bardak ve bir buz kovasıyla döndü.

“Bunu başka bir şekilde atlatamayız çünkü,” dedi.

Delgado içkileri koyarken Bluma’nın kitabın ilk sayfalarına yazdığı ithafı anımsadım. Bir şey ya da birisi macerasına son verirken duyduğu o övünçle alay etmişti. Carlos Brauer onu şaşırtamamıştı ama şimdilik Bluma’dan daha başarılı bir büyücü olduğunu göstermişti. Asıl şaşırtıcı olan, zekâsını

gösterme hevesine rağmen, Bluma’nın öngörülebilir olması değil, şansın yahut kaderin ona cevap vermesiydi.

Her şeye rağmen hâlâ Brauer’e ne olduğunu ve neden yerinin tespit edilemediğini bilmiyordum.

“Sonra ne yaptı?”

“Evi sattı,” diye tekrar devam etti sonunda; ses tonu pek neşeli olmasa da içki onu heveslendirmişti. “Diğer herkes gibi ben de Montevideo’da kalacağım zannetmiştim ama Meksika seyahatinden kısa bir süre sonra kapıyı açmaz ve telefonlara çıkmaz oldu; galiba telefonun bağlantısını kesmişti.

“Şayet yanlış hatırlamıyorsam, o sabah, Tristân Narvaja’da onu son kez gördüm. Bir süre sonra ortak bir arkadaşımız onun La Paloma’da ne suyu ne de elektriği olan bir arazi aldığı haberi ile geldi; kerpiç duvarlı, okaliptüs iskeletli, hasır çatılı bir evle uğraşıyormuş.

Bir şehir insanının, hem de sapma kadar bir şehir insanının deniz kenarına gidip yaşamaya kalkması şaşırtıcıydı. Bu bir metafor değil... Çiftliği suyun dibine, Rocha lagünüyle okyanus arasına inşa etti. Orayı biliyor musunuz, bilmiyorum. Sığlık; rüzgâra, gelgitlere açık bir yerdir orası ve kendilerini -lagünün nehir ağzı genişliğinde açıldığı- şubat ayında karides avlamaya, yılın geri kalanındaysa deniz balığı tutmaya adamış zavallı balıkçıların barınakları vardır. Her zaman araba ile ulaşmak mümkün olmaz. Çoğunlukla bir yük arabası kullanmak icap eder çünkü kumullar kıyı yolunu kapatır. Yukarıda toprak bir yol daha vardır ama o yol kullanılsa bile inşa ettiği kulübeye varmak için kumun üstünde iki yüz veya üç yüz metre yürümek gerekir. Demek istediğim; dünyanın bir ucunda yer alan kuş uçmaz kervan geçmez bir yerden bahsediyoruz. Şayet hayatınızın bir anlamı olup olmadığından çok emin değilseniz ve bunu bir deneye tabi tutmak isterseniz, yahut tüm düşüncelerinizi unutup başka bir adama dönüşmek gibi bir derdiniz varsa orası tam da size göredir. Yalnızlıktan ölmek ve kendinizi bir köpek gibi hissetmekse gayeniz, öylesi bir yere gitmeniz gerekir. Lamı cimi yok. Hissizlik... Dikkat dağıtacak hiçbir şey yok; teselli bulunacak bir şey de. Gölgesi olmayan bir mekân... Vahşi... Başka yerde zor rastlanır bir gökyüzü var orada. Gecesi de gündüzü gibi yoğun. Cefa çektirecek kadar hem de... Kişiye kendisini kumun içine kaçan böcekten bir milimetre daha büyük hissettirme kapasitesine sahip bir mekân... Carlos’un oraya ne amaçla gittiğini bilmiyorum. Fakat iyi

olmadığı aşikârdı ya da en azından arşiv dosyasının yanmasının kütüphanesini düzenleme hayalini suya düşürdüğü ortadaydı.

Bu önemsiz bir mesele değil. Anlamanızı umuyorum. Hayatınız boyunca çocukluğunuza dair anıları, hisleri, kokuları, annenizin saçını aydınlatan ışığı, evin içindeki ilk maceralarınızı, akıl sır ermez bir şekilde o çocukluğu oluşturan korkuları, mutlulukları, tüm duyguları ve az biraz karmakarışık ifadeleri korumayı başardığınızı düşünün. Ardından büyüme sürecinizin kaydı geliyor. Okul bunları düzene koyuyor. Öğretmenler, sınıf arkadaşları, ilk maceralar... Ve böylece şimdiki zamana değin yaşanan tüm deneyimlerin anıları birikiyor.

Bir gün, beklenmedik bir şekilde, anılarınızın düzenini yitiriyorsunuz. Hâlâ oradalar evet ama bulunamaz bir hal aldılar. İlk eşinizin görüntüsünü aradığınızda çocukluğunuzdaki uzak, çorak bir arazide ayakkabı kemiren bir köpek görüyorsunuz. Annenizin yüzünü aradığınızda karanlık bir ofisteki sevimsiz bir tiple karşılaşıyorsunuz. Hikâyeniz sona eriyor.

Carlos’un yaptığı şeye bir anlam vermeye çalışırken bunu düşündüm, işin en kötü yanı olayların orada, bulunmayı bekliyor olmaları. Ve siz bunu nasıl yapacağınızı bilemiyorsunuz. Söz konusu olan tahammül edilemeyeni yürekten unutma çabası değil. Mühürlü bir hafıza... Sizi yanıtlamayacak bir şeye yapılan saplantılı bir çağrı... Brauer’in yeni, daha karmaşık ama aynı zamanda daha kırılgan bir sistem peşinde hakir gördüğü o tematik arşivden bile yoksun kalışı...

Sonrasında kitapları Rocha’ya götürdü. Lagün ve deniz arasındaki kum şeridine... Pahalı ve yorucu bir seyahat oldu çünkü kitapların çeşitli kamyonlarda iki yüz kilometreden fazla taşınması gerekti. Muhakkak toprak yola sapmak, sonra kitapları kumun üzerinden, neredeyse kumsalda yer alan çiftlik evine kadar yük arabasıyla taşımak gerekiyordu.

Peki, kitaplarla ne yaptı dersiniz? Oralı bir duvara bulup, şu boşta gezen ve tahtayı çimentoymuşçasına kullanabilen, hasır çatıyı yahut bir pencereyi telle tutturan, parmak kalınlığında çiviler çakan, taş yontan ve yaptıkları işin sonucu asla öngörülemeyen yahut belli olmayanlardan birini tuttu. Para aldığı sürece şu hiçbir şey sormayıp istenilen her şeyi, herhangi bir şekilde yapan adamlar var ya, onlardan biri işte. Ne de olsa orada kendileri oturmayacak, öyle değil mi?

Carlos, Rocha'ı duvarcıdan pencere çerçevelerinin ve kapının kirişlerini kuma çakmasını ve taştan bir baca yapmasını talep etti. Kerpiç evin bir

kenarına bakan baca yapıldığında, pencerelerle kapıların temeli oluşturulduğunda ondan çimento bir zemin döşemesini ve bu çimentonun üzerine, inanın söylerken bile tüylerim ürperiyor, kitaplarını tuğla tuğla örmesini istedi.

Aynen, duyduğunuz gibi... Karışımı hazırlayan duvarcının, sevecen ve umursamaz bakışları altında beyaz ve temiz kumun üzerindeki yük arabasının içindeki yığından rüzgârdan, yağmurdan, kışın şiddetinden koruması gereken kitapları seçmeye başladı. Artık yazarlar arasındaki dostluk ya da düşmanlık, Spinoza'nın Amazonların bitki bilimiyle veya Vergilius'un *Aeneis'i* arasındaki yakınlık ve zıtlık umurunda değildi; umurunda değildi kapakların iyi olup olmaması, bir kitabın gravür mü taş baskı mı olduğu, bıçaktan geçip geçmediği ya da ilk baskı olup olmadığı. Önemli olan ciltlerin boyutu, kalınlığı, kapaklarının sağlamlığıydı; zira onların kireç, çimento ve kum karışımına dayanmaları gerekiyordu. Duvarcı ansiklopedik ciltleri kolonlardan birine yerleştirmeliydi, kaç tane olmaları gerektiğini hesaplamalı ve kendisine rehberlik eden yivlerle onları hizalamalıydı.

Şu konuşmayı kolaylıkla kafamda canlandırabiliyorum: 'Neden olmasın? Taş kadar düzensizler ne de olsa. Taştan daha düzgünler hatta. Neredeyse tuğla gibiler. Endişelenmeyin. Zor bir iş olmayacak.'

Carlos'u yük arabasına yığdığı kitap dağı ve denizin arasında bir sandalyede, başında, Rocha'nın öfkeli güneşinden korunmak için taktığı hasır şapkayla hayal ediyorum; elleri bacaklarında; kulağı duvarcının, kenarlarına yazılar yazdığı, başka kitaplara faydasız göndermeler yaptığı, bir daha asla okuyamayacağı düşüncelerini karaladığı, hiçbir zaman danışamayacağı ve yeni görüşlerle aydınlatamayacağı kitaplarının üzerindeki sıva malasından çıkan seste. Ne neşeli ne de üzgün, kendi zalimliğinde suskun ve duvarcının ıslığının, açık radyonun yahut okyanus sesinin veya kumsaldaki martıların çığlıklarının sükûnetinde...

Çok düşündüm. Duvar yükselirken, pencere dibine bir Borges, kapı yanına bir Vallejo, onun üstüne Kafka ve yanına Kant ile Hemingway'in *Silahlara Veda'sının* ciltli bir baskısı; her zaman hacimli kitaplar yazan Cortázar ve Vargas Llosa, Valle-Inclán ile Aristoteles. Camus ile Morosoli ve çimento harcıyla Marlow'a ölümcül bir şekilde bağlanmış olan Shakespeare yerleştirilirken oralarda yürüyor olmalıydı; hepsi bir duvarı yükseltmeye, bir gölge yaratmaya yazgılıydı. 'Sıcak olacak, ha? Değil mi?'

diye bağırırdı duvarcı, onu neşelendirmek, sanki o harem içine kendisi de düşmüş gibi şüphesiz sertleşmiş olan yüzündeki keskin kederi dağıtmak için. Çünkü yüzüne artık kimsenin kapağını açmayacağı, arzuyla bakmayacağı ve hayran bakışların karşısında, 'Doğrusu hepsini okumadım. Yıllardır bana eşlik ediyorlar. Bakın, burada bayılacağınızı düşündüğüm bir şey var,' diyemeyeceği kitapların yalnızlığı istiflenmiş olacaktı.

Fakat, 'Hâlâ benim arkadaşım onlar. Kışın üzerimi Örtüyor, yazın gölge yaratıyorlar. Beni rüzgârlardan koruyorlar. Kitaplar benim evim,' diyebilirdi. Her ne kadar sonuç tatsız da olsa ve kitaplarla kurulan böylesi narin bir ilişki onu uzak ve izbe bir kumsala sürüklese bile kimse karşı çıkamazdı bu cümleye.

Bir hafta içinde duvarcı, Carlos Brauer'in eserini kireçle kaplayıp şekil vererek sayfa sayfa, cilt cilt, baskı baskı ördü evin duvarlarını Rocha'nın kumları üzerine. Başka bir eserin içinde yok olan bir eserdi bu. Sadece hapsolan değil, çimento ile yok edilen...

Bir süredir orada oturduğunu biliyorum. Kartonun, mukavvanın, harçla kaplanan kâğıdın tahmininden çok daha sağlam çıktığını da... Elbette kitaplar okaliptüs iskeletli çatının ağırlığına dayanamazlardı ama köşe sütunları sağlamdı. Kendi ağırlıkları yetiyordu onlara ve bu şekilde direndiler. Belki binalardaki tuğlaların birbirlerinden nasıl ayrıldığını görmüşsünüzdür. Kitaplar çok daha sağlamdı."

Delgado sustu ve sessizliğini bozasım gelmedi; anlattığı hikâye beni sersemletmişti.

Hatırlamanın bile canını yaktığı bu hikâyenin altında ezildiği aşikârdı.

"Sanırım Bluma'ya gönderdiği kitap oradan geliyor," dedim nihayetinde.

Bana öylesi bir şaşkınlık, keder ve inkârla baktı ki paniğe kapıldım.

"Anlatmayın. Bilmek istemiyorum."

Mavi gözleri küçüldü, saatine baktı ve benden gitmemi istedi. Öncesinde randevuyu netleştirmek üzere aramamı söyleyerek ertesi gün benimle görüşecegine söz verdi.

Bir mazeret bulup sözünden dönmesinden korktum.

dört

Yıllar boyunca kitapların masa bacağı yahut üst üste dizilip üstlerine bir örtü serilerek komodin işlevi gördüklerine tanık oldum; pek çok sözlük asıl amaçları için kullanıldığından daha çok, ütü ve düzleştirici olarak kullanılmıştır ve hiç de az değildir içlerinde mektuplar, banknotlar ve sırlar saklayan, raflara gizlenmiş kitapların sayısı, insanlar kitapların kaderlerini de değiştirir.

Bir vazo, bir kahve makinesi yahut bir televizyon bir kitaptan çok daha önce eskir yahut kırılıp bozulur. Bir kitap, sahibi onu parçalamak, sayfalarını yırtmak, ateşe atmak istemediği sürece işlevini yitirmez. Arjantin'deki son askerî diktatörlük döneminde pek çok insan kitaplarını tuvaletlerde, banyolarda yaktı veya bahçelere gömdü. Adları kötüye çıkan ciltler, tehlike oluşturmaya başlamıştı. Kitaplar ve kendi hayatları arasında bir seçim yapmak zorunda kalan Arjantinliler kitaplarının cellatları olmayı seçtiler.

Uzun uzun çalışılan, tartışılan kitaplar, insanların içinde tutkular uyandıran, vazgeçilemez vaatler sunan ve eski dostlarından ayrı kalan kitaplar, havaya saçılan küller halinde göğe yükselmişti.

Ben buna cüret edemedim. Ani ve didik didik bir arama sonucunda bulunacaklarının farkında olduğum halde dergileri büküp büküp duş perdesi borusunun içine soktum, en çok korkulan kitapları dolapların, kitaplığın diplerine sakladım. Kitaplar bir yığın insanı suçlu durumuna düşürmüş, onların hayatlarını mahvetmişti.

İnsanlığın bir, iki, hatta yirmi yüzyılı geride bırakma, istedikleri takdirde zamanı alt etme kapasitesine sahip bu dayanıklı nesnelerle ilişkisi hiçbir zaman masum olmadı. Bu yumuşak, sarsılmaz kâğıt hamuruna insani bir misyon yüklendi.

Her şeyde bir bit yeniği aradığımdan değil. Kuklacıların beni kandırmasına izin vermek, tiyatronun rustik etkileri ve basılı sözcüklerdeki melodi hoşuma gidiyor. Fakat güneydeki uzak bir kumsalda yer alan kâğıt ev, gölge hattının nihayet farkına varmamı sağladı: Bu tuhaf eğlencede basılı harflerin arzularıyla cisimlerini bir araya getiren gizli bir boyut.

Cambridge’e döndüğümde kitabı yeniden çalışma masamdaki kitap sehpasına yerleştirdim. Her ne kadar artık etrafa toz saçmasa da, Alice altına yine toz bezi koydu. Bir ay içinde Bluma’nın işini resmen üstlenmek üzere gireceğim bir mülakata hazırlanmalıydım ve çalışmak kitabın cüretkâr ve sessiz varlığını unutmak için iyi bir bahane olmuştu.

Güneyde öğrendiklerimi kimseye anlatmaya cesaret edemedim; şu an yazıyor olmamın tek sebebi ise hâlâ olanları anlamaya çalışmamdır.

İki gece önce, Laurel’ı yüksek lisans programlarında yerinden eden John Bemon’nun bir makalesini okuyordum ki masa lambasının ışığının, sehpada öylece duran kitabı ortadan ikiye böldüğünü fark ettim: Başlığın yer aldığı üst kısmı karanlıkta bırakıyor ve resmi kaplayan gri, ince tabakayı aydınlatıyordu ışık. Okumaya devam etmem, çağrısına kulak vermemem imkânsızdı. Ben şansın ve merakın bir parçasıydım, ama yarımküreyi dört kez dolaşmış olan bu kitap ise kaderin bir parçasıydı.

Sandalyeden kalktım, kitabı bir zarfın içine koyup çekmeceye kaldırdım.

Dün akşamüstü, cansız bedenini şehir dışında güzel, kabalık ve yeşil bir mezarlığa gömdüğümüz Bluma’nın mezarına gittim. Hafif hafif çiseleyen bir yağmurun altında araba kullanırken, kimseye faydası dokunmayacak bir uyarının ulağı gibi hissettim kendimi. Arabanın ön camında biriken yağmur damlaları bana Carlos Brauer’in kıyıdaki, deniz ve lagün arasındaki, her biri sanki bir şimşekmişçesine devasa ve kafin, dikey fırtına bulutları altındaki evini anımsattı. Zira tam da tahmin ettiğim gibi Delgado benimle yeniden buluşmaktan kaçındı. Evini birkaç kez aradım, telesekreterine mesajlar bıraktım, ona Ticaret Odası’ndan ulaşmaya çalıştım ama sekreterinin önüme koyduğu nazik engeli aşamadım. Davranışım münasebetsiz fakat anlaşılır buldum. Kitap düşkünü bu adam dehşete kapılmaksızın devam edemezdi Brauer’in hikâyesine, ama izin günlerim sona eriyordu ve *Gölge Hattı’nın* geldiği yeri kendi gözlerimle görmek istiyordum.

Olması gerekenden daha hazırlıksız bir şekilde La Paloma otobüsüne atladım. Haziran sona ermek üzereydi ve zalim güney kışı, sanki kendilerini korumaya mecbur katmışçasına kepenkleri kapalı dükkânlarının bulunduğu

ıssız ve çorak köy beni denizden esen, sokaklarındaki palmiyeleri kırbaçlayan sert rüzgârlarıyla karşıladı. Giriş yoluna çam ağaçları devrilmişti ve tatminsiz rüzgâr dallarını sağa sola sallıyor ve kırıp parçalıyordu.

O gün, deniz kenarındaki bu mekânı ziyaret etmeye en elverişli gün değildi belki, ama bunu yapabileceğim tek gün ve fırsattı. Ne tür bir mucizeyle karşılaşacağımı bilmesem de, beni lagüne götürecek bir taksi bulmayı başardım; tam da Delgado'nun dediği gibi oraya ulaşabilmek için suyunu çekmiş bir dere yatağını andıran çukurlarla dolu bir tali yolda uzun süre ilerlememiz gerekti. Taksici kıyı şeridinin tıkalı olduğunu söyledi.

Mekânı bulmakta zorlanmadım. Bir viraj ve taşlı bir patikadan sonra denizden ayrılan sığ lagünü ve uzaklarında tek başına duran kulübeyi gördüm. Yan tarafta, bir otlağın ardında dağlar beliriyor, daha sonra bu arazi yerini bir ucu ufka uzanan devasa bir su kütlesine bırakıyordu. Lagün teneke ve kartondan barakalarla birleşiyordu; ağların ve akıntıyla sallanan şalopaların arasında atlar, köpekler ve balıkçılar suyun içinde dolanıyor, etrafa su sıçratıyordu. Yolda beliren taksinin varlığına şaşarak yüzlerini bizden yana çevirdi bazıları, ardından, sadece birkaç dakika içinde farkına varacağım o ihtiyatla, işlerine geri döndüler.

Taksiciden beni beklemesini istedim ve rüzgârın savurduğu kumun etkisini hafifletebilmek için ağzımı ve burnumu bir mendille örterek kulübeye gittim. O an okyanusun grimsi ve çırpıntılı, şehvetli ve öfkeli uzantısını gördüm; kumsalı yalayan kalın iyot taneciklerini, onların rüzgârla sağa sola savrulup kum, plastik ve çalı çırpıyla uçuşurken uzun gruplar halinde kümelenerek yoğun ve kirli bir köpük duvarı halinde ilerleyişlerini izledim; bir iki martı ilişti gözüme, ölü ciltlerin üstünde ayakta duran; evin yağmur yemiş ve ahşapları dökülmeye başlamış iskeleti ve moloz yığınları bir de. Bluma'nın yataklarındaki çarşaflara gömüldüğü otel odalarında, Monterrey sokaklarında ya da Emily Dickinson şiirlerinde hatta daha iyi bir talihle, okuduğu başka bir kitapta rastlayabileceği bir şey değildi bu. Kaba çimentonun arasında göze çarpan eğri büğrü, yamuk ve kalın duvar parçaları, ufak deniz kabukları, güneşten yanmış ve yeniden nemlenmiş kara kara yosunlar, balık iskeletleri gibi kaskatı bir şekilde yapışmış, yazıları solmuş ve okunmaz halde olan bir iki sayfa, bir ansiklopedinin sırtı, kenarları kıvrık ve deforme olmuş, beyaz köpükler içindeki eski bir baskı.

Kapılarla pencerelerin arasına yayılmış, kumlara yarı gömülü Huidobro, Neruda ve Bartolomé de las Casas buldum; tek bir tuğlaya yapıştırılmıştı hepsi; Marosa di Giorgio ile Lawrence ve Eliot'tan arta kalanlar, bir Lorca harabesi, Burckhardt'ın ufak sümüklü böceklerle dolu *Rönesans'ı,* tanınmaz hale gelmiş ve katranlanmış bir Palliére.

"Yirmi bin dolar!" diye bağırdım sırtımı çatı tahtasını sallandıran ve direklerden birine vuran rüzgâra verip. Orada taşlara sarmalanmışlardı, kazınmışlar, sökmeyi beceremediğim siyah bir pislik tabakasıyla örtülmüşlerdi. Bir alet olmadan çıkarılmaları mümkün değildi. Ellerimi yüzeyden kopmuş tuhaf bir atığın içine gömdüm; sert bir yüzeye dokundu parmaklarım. Kitaplar günahkâr kadavralar gibi beliriyordu kumulların arasında. Kâğıtlar ve sözcükler, kuru mürekkep, sayfalar ve bölümler arasında yüzlerce ufak ve tuhaf tünel kazmış olan böcekler tarafından oyulmuş ciltler.

Mendili enseme dolayıp diz çöktüm, bir an için Arlt'ın, Dario'nun ilk baskısını, Brauer'ın evinde içki içtiği *Don Quijote'yi* ne durumda bulacağımı düşündüm ama bu akıl almaz tuğlaları söktüğümde onlarla birlikte Garcia Márquez'in kemikleri, Lope de Vega'nın lapa haline gelmiş kâğıt hamuru, Balzac'ın sert derisi de geliyordu elime.

Birden tahammül edilemez bir dehşete ve kedere kapıldım ve kazımayı bıraktım. Evrensel edebiyat sefil bir isyanla kumulların arasından çıkıyordu ve bununla beraber kitaplar oradaydı, hâlâ oradalardı işte, defterleri dürülüp birbirlerine yapıştırılmış, sayfaları herhangi bir dâhinin yaratabileceğinden çok daha geniş patikalarla, çatlak ve pislik içindeki kapaklarında bir gözü andıran deliklerle dolu, ışığı arayan ve yeniden kumula gömülen kitaplar.

Oradan uzaklaşıp eve doğru bir iki adım attım. Kapılarla pencereler sökülmüştü, iskeletleri, hareketli ve acınası çerçevelerin ardından peyzaja açılıyordu. Menteşeleri sökük düz çerçeveler kalmıştı geriye sadece; rüzgâr, delikli çatıdaki kamışlarda ritmik ve narin bir ulumayla dolanıyordu.

Taş baca sağlam bir şekilde direniyordu ve yerdeki, henüz kuma bulanmamış, taş döşemeler hâlâ yer yer kendilerini gösteriyordu. O an *Gölge Hattı'ın* çıkarıp ocağın bir kenarına, kumsalın günbegün *yiyip*yuttuğu diğer cesetlerin yanına bırakma arzusu duydum çünkü zehirli umutta ve matbaacıların, tasarımcıların, sekreterlerin, yazmanların, yorumcuların, yazarların ve kuryelerin, mürekkep ve kapak işçilerinin, çizerlerin, önsöz yazarlarının, ezberden konuşan kült eleştirmenlerin katkı sağladığı, kalıba

dökülmüş harflerin azminde kâğıt, nihayetinde, yola devrilen çamlar gibi, denizin koca ağzına sessiz ve korkunç bir yıkımla düşen organik bir artıktı.

Çalkantılı ve çırpıntılı deniz oradaydı işte ve her bir resif bir diş izini andırıyordu. Orada albatroslar gagalarını sokuyorlardı bağırsakları dışarı çıkarılmış kan içindeki kitaplara. Ve havadaki iyot ve kum perdeler ve akıl almaz bir yolculuğun sonunda kumsala fırlatılan devasa kütükler... Bir kitap orada kumullara gömülmek, karanlığın kendisini kemirmesine izin vermek, bir gemi enkazı kalıntıları misali ara ara beklenmedik bir şekilde ortaya çıkmak dışında ne yapar ki?

Onu orada bırakmaya cesaret edemedim. Onu bu saygısızlık ve iğrençlikten korudum, çünkü her ne kadar hem onu hem de beni ve günün birinde, karaya ulaşma arzusuyla okyanusun leş salyasından çıkanları bundan başka bir son beklemese de; her şey yavaş ve uzatmalı bir erteleme oyunundan ibaret olsa bile bu son geciktirilebilir, yazının teslimi ötelenebilirdi.

Onu dönüşte bir tılsım gibi üzerimde taşıdım, ürkmüş bir inançtan geriye kalanlarla sarıldım varlığına. Haftalarca çalışma masamın üzerine yerleşen bu berduşa övgüler düzdüm, kütüphanemdeki kasıntı kitaplara onunla beraber güldüm. Kitapların, hayata dair birer fikir olmak yerine düzenli bir rafın parçası haline gelerek toz fırçasının gıdıklayışından, tozlarını yutan süpürgeden, uyumaktan ve sayfalarını belirleyen doğal şiddet ya da gücü hiçbir zaman ortaya sermeyen bir gururla ara sıra başvurulmaktan başka bir şey bilmeyişlerini gülünç bir şekilde kınadık beraber.

Coşku bitti sonra. Brauer’in hayaletinin tehdidi altında yeni bir temizlik yapıp elzem yahut faydalı bulmadığım kitapları büyük karton kutulara koydum. Yalın, düz ve beyaz bir duvara bir tablo ya da bir ayna asmak üzere yer açıyormuşum hissiyle kutuların bir kısmını meslektaşlarıma ya da öğrencilerime hediye ettim.

Fakat geceleri kâbus görüyor ve kendimi yeniden kumullarda buluyordum; kitaplar yerine eller çıkıyordu içlerinden ve beni ayak bileklerimden tutup ilerlememe engel oluyorlardı.

Bluma’nın görevine getirilmem için yapacağım görüşme hazırlıkları yavaş yavaş bu imgeleri zihnimden attı. Önemli meziyetleri olan üç öğretim üyesiyle yarışmam gerekiyordu ve nihayetinde, her ne kadar artık arzulamasam da, Bluma’nın görevine getirildim. Zaman zaman Alaska’da balıkçılık yapmak, kaderimi tamamen değiştirmek, Buenos Aires’e dönüp

kitapları unutmak gibi ürkütücü istekler doluyordu içime. Fakat sonra Brauer'ın hikâyesinin etkisi altında olduğumu, onun büyüsüyle hareket etmemem gerektiğini söylüyordum kendime. Nerede olabileceğini, kitaplarından uzakta mutlu olup olmadığını, ticarete atılıp atılmadığını yahut hiç planlamadan sırf merakının peşinde yeni bir kütüphane kurup kurmadığını düşünüyordum.

Kaderi ne kadar büyüleyici olursa olsun ben kendiminkinin peşinden gitmeliydim; kendime belirlediğim amaç uğrunda ilerlemeliydim: Latin Amerika yazınının Avrupa'daki yolculuğunun haritasını çıkarmalı, böylece bir şekilde, öyle ya da böyle, Bluma'nın dışsal yolculuğunu tamamlamalıydım. Uruguay'da yaşananlardan sonra, kitapların vücut bulmuş yolculuğu karşısında bu sevda bana fazla iddialı geliyordu. Bu benim için hem bir keşif hem de bir eziyet olmuştu.

Kitapçıların vitrinlerindeki spot ışıklarının altında parıldayan, devasa, renkli mücevherler misali sergilenen kitaplara bakıyordum; ne başlıkları okumaktan ne de kötücül bir alayla boyut ve hacmi ölçmekten kendimi alabiliyordum. Kader dişlerini onlara da geçirir ve rüzgâr, ateş ve suyun nelere kadir olduğunu gösterirse bu cilvenin sonu nereye varır, ciltli, kapaklı bu sıradışı gösteri nerede son bulurdu?

Birkaç gün içinde kendimi kitaplara dehşet içinde bakarken buldum, indirimli ürünlerin beni baştan çıkarmasına izin vermiyordum ve en kötüsü uzak diyarlardan ofisime gelen kitapları, neredeyse ne olduklarına bile bakmadan, kütüphaneye yollayıveriyordum. Herhangi birinin ilgimi çekmesi sonucu onu eve götürme, duvarları kaplayıp koridorlara ilerleyen dev koloniye yenisini ekleme ihtimali beni ürkütüyordu.

Gölge Hattı'ın, onu her gün görebileceğim kitap sehpasının üstüne yerleştirme sebebim yeni bir düşüşü engellemeye karşı göstereceğim dirence duyduğum güvensizlikti. Ancak, lambanın ışığının üzerine düştüğü o gece, Brauer'in kâğıda farklı bir ilgi duymakta haklı olmasından mıdır yoksa benim duygularımın kontrolünü ele geçirmesinden midir bilmesem de sonunda Bluma'nın mezarını ziyaret etmeye karar verdim.

Kitap yan koltuktaydı, gitgide şiddetlenen bir yağmur yağıyordu ve bu durum farları açmak ve çıkış noktamın tuhaflığını anımsamak durumunda bıraktı beni. Sigara almak üzere yol üstünde bir yerde durup arabadan indim ve döndüğümde silecekler monoton bir hırıltıyla yağmuru iki yana süpürürken on beş dakika boyunca bir dişbudak ağacının önünde motoru

kapatıp öylece bekledim. Peki ama Joseph için adil bir davranış olur muydu bu? Conrad da taşı öpmek zorunda mıydı yani?

“Ve yine, onu geride bırakmayacağıma söz vermem için yalvardı. Ona bu sözü vermemekte kararlıydım. Sonradan bu katılık çok kötü geldi; çünkü kararımı vermiştim,”[18] demişti Kaptan, kamaradaki ranzada, bulaşıcı bir paniğe esir düşmüş, kendinden geçmiş bir şekilde sayıklayan denizciye. Bu sözcüklerde, öyle ya da böyle, en başından beri kitabın bana hissettirdiği o meskût yakarışı duyar gibi oldum.

Elimi anahtara götürdüm, motoru çalıştırdım ve otobana geri döndüm. Birkaç kilometre ötede mezarlığa çıkan yola açılıyordu otoban. Arabayı bir karaağacın yanına park ettim ve elimde kitapla otlar ve çiçeklerle bezeli, kimsenin açmayı başaramayacağı mühürlü, dikdörtgen, sert kapaklı, her biri kendi hikâyesini taşıyan ve toprağın neminde gizli kalmayı arzulayan kitaplar misali duran mezarların arasında yürüdüm.

Şiddetli yağmur merhumların kara mezar taşlarını ve yeşil bitkileri ortaya çıkarma görevi üstlenmişti. Bluma’nın kalıntılarının yattığı yeri bulmakta güçlük çektim. Soğuktan korunmak için ceketimin yakasını yukarı kaldırdım ve bir mezar bekçisi beni Bluma’nın şansına düşen mezar taşına yönlendirdi. Kitabı ıssız ve çıplak mermerin tam ortasına bıraktım.

Damlalar kapağın sert ve pürüzlü yüzeyine düşerken bir süre onu izledim; sapasağlam duruyordu yağmurun altında, tıpkı çimentoya bulaşıp oradan çıktığı zamanki gibi. Çünkü Rocha lagünündeki balıkçılar, hiç bilmeden, bana hikâyenin sonunu anlatmışlardı.

“Alışık olmayan biri için fazla burası,” diye başladılar anlatıya; iki adam ve ben sular içindeki bir kulübede çember oluşturmuş otururken. Baldırlarımıza kadar geliyordu su.

Yeniden taksiye binmek üzereyken bildiklerini öğrenmek için başka bir fırsatım daha olmayacağı düşüncesiyle balıkçıların evlerine gitme arzusu duymuştum. Daha yürümeye başlar başlamaz ellerimi yumruk yaptım, köpekler geldiler, atlar uzaklaştılar fakat birkaç saniye sonra bir duvarın ardından iki adam başını uzattı ve onlara evin sahibini sormamla birlikte beni mimikler, jestler ve bağırış çağırışlarla yanlarına davet ettiler. Kolay değildi. Birkaç adım ötede lagünün, derinliğini bilmediğim karanlık suyu başlıyordu. Bununla beraber davet konusunda öylesine ısrarcıydılar ki ayakkabılarımı ve çoraplarımı çıkardım, pantolonumun paçalarını sıvadım

ve ürkek ve kararsız adımlarla ellerimde ayakkabılarımla kulübelerine kadar yaklaşık iki yüz metre kadar yürüdüm.

Şaşırtıcı bir şekilde suyun ortasında öylesi bir uysallıkla oturuyorlardı ki ayak bileklerimde hissettiğim soğukluk olmasa ben bile suyun varlığını yadsıyabilirdim. Şilteleri yüksek masaların üzerindeydi, diğer bir masa alet edevatla, tabak çanakla, şişelerle doluydu, bir gaz ocağı vardı ve duvarlardaki kancalardan açması ıvır zıvırlar sarkıyordu. Açık kapı kara bulutlu ufka ve birkaç metre ileride demir atmış teknelerin ardına uzanan lagüne bakıyordu; suyun üzerinde küme küme ördekler, martılar ve flamingolar vardı.

Bana zaman içinde meçhul adamla yaşamayı öğrendiklerini söylediler. Kumsalda ve lagün kıyısında yürürken görürlermiş sık sık, uzaklara uzun yürüyüşler yapar, birkaç saat sonunda ellerinde dalgaların kıyıya taşıdığı odunlar, fok kemikleri, ıvır zıvırlar ve renkli şişelerle dönermiş. Bu odunlarla mobilyalar ve raflar yapmış, kemikleri balıkçı ağlarıyla kuş ve martı iskeletleriyle beraber evin içine ve dışına asmış; rüzgârlı günlerde birbirlerine çarpıp gıcırtılı bir ses çıkarıyorlarmış, bu durumda nasıl uyuduğunu akılları almıyormuş, hatta bunları neden astığını bile anlamıyorlarmış, zira kimse eve fazla yanaşmazmış ve kadınlar çocuklarının oraya gitmesine izin vermezlermiş.

Sadece bir kez yaşlı bir kadın gitmiş oraya ve üstündeki nazarı almasını istemiş; zira karnı davul gibiymiş, patlayacakmış neredeyse ve hayal kırıklığı içinde, onun belki de “zarar vermek”ten başka bir yeteneği olmayan bir büyücü olduğunu söyleye söyleye geri dönmüş, sonrasında da kimse adamın yakınına bile gitmemiş.

Bazen onu elinde, belli ki artakalan kitaplardan biriyle çatı saçağının altında görürlermiş. Yazın La Paloma’dan stok yapar ve kışın bir balıkçı barınağına gidip olta, tütün, un, makama alırmış. Pek konuşmazmış ve diğerleri de gerekenden fazla “sohbet” etmezlermiş onunla. Kimse bilmezmiş ne yaptığını, ya da ne aradığım.

Bir yazı, bir kışı ve bir yazı daha böyle geçirmiş. Ağustos ayında, balinalar güneye yola koyulduğunda birkaçı evin önünde durup devasa yüzgeçlerini kaldırarak uzun ve heyecanlı bir şarkı tutturmuşlar. Balıkçı topluluğu bundan çok etkilenmiş. Bir balina kıyıdan birkaç metre ileride resife takılmış ve on adam onu kurtarmak için suya atlamış. Epey bir vakit harcamışlar bu işe ama bizim adam onlara yaklaşmamış. Sallanan ve

gıcırdayan kemiklerin arasında kımıltısız ve tek başına durup yavru balina suya dönünceye dek evinden izlemiş onları.

Fakat aylar önce bir sabah bir balyozla evin duvarlarına vururken görmüşler onu. Bu durum dikkatlerini çekmiş çünkü söz konusu bir tadilat değilmiş, balyozu önce bir noktaya, ardından başka bir noktaya indiriyormuş. Sonra, bir pencerenin üstüne ve ardından alfana, bir kapının yanına. "Beyefendi" ile konuşma cüretini gösteren tek çocuk olan komşunun oğlu onları yaşadıkları ilk şaşkınlıktan çıkarıp daha büyük bir hayrete sürükleyen bir hikâyeyle gelmiş: "Bir kitap arıyormuş," demiş.

Bu evin tuğlalarının taş kalıplardan olmadığını biliyorlarmış ve bir süre şaşkınlık içinde bu duvarların ne kadar dayanacağına dair bahse girmişler. Duvarcı orada burada kâğıttan bir ev yaptığını anlatıyor, böbürlendikçe böbürleniyormuş ama kimse ona inanmak istemiyormuş.

"Fakat, görmesek de, biz bunun doğru olduğunu biliyorduk," dedi daha yaşlı ve konuşkan olan balıkçı.

Diğeri, belki de oğlu yahut bir akrabasıydı, sadece başıyla onaylamak ve parmaklarını gergin gergin kıpırdatmakla yetiniyordu.

"Buralara bir yığın turist geliyor ve ne isterlerse yapıyorlar," diye devam etti. "Yani, herkes elinden geldiğince bir düzen, bir ev kuruyor işte. Bu adam bunu kitaplarla yaptı ve bu zaten şaşırtıcı bir şeydi. Asıl şaşkınlıksa, nasıl desem, devasa delikler açmaya başladığında yaşandı. İki gün boyunca duvarlarda delik açıp durdu ve çocuğun dediğine göre kitabı bulamıyordu. Siz evi gördünüz. Orada kaç kitap vardır dersiniz?

Mesele şu ki evi kevgire çevirdi. Her duvarda en aşağı on delik vardı. Yukarıda, aşağıda, sağda, solda... Çocuğun dediğine göre kitabı buluncaya kadar sürdü bu. Buldu ve kitapla beraber La Paloma'ya gidip onu postaya verdi. Çocuk yalan söylemiyor; ben de onunla gittim.

Sonra beyefendi döndü ve tamirata koyuldu. Bir torba çimento aldı ve bir yük arabası taş getirtti. Ama dostum... Yolu yoktu. Bir o yandan, bir bu yandan yıkılıp duruyorlardı. Bir kitabı duvara dayıyor ve duvar, kitabı aşağı doğru kıvırıp büküyordu; her an yıkılacakmış gibi duruyordu. Peki ya yukarıda yapışık olanlar? Aşağı düşüyorlardı. Her şey gevşek, kıvrık bir hal aldı; düzeltilmesi imkânsızdı. Günlerce uğraştı, siz oraya gittiniz değil mi? Geriye hiçbir şey kalmadı. Kendi yıktı. Buradan gördük. Balyozla yaptı

bunu. Ve size yemin ederim çok acıklı bir sahneydi. Çünkü bu kitap meselesi ortaya çıkıncaya kadar ev hiç de fena değildi aslında.

Bir öğlen onu yolda, elinde bavulla gördük. Artık harabe haline gelen eve bakıyordu. Kolunu kaldırdı, eliyle bize selam verip güneşin altında yürümeye devam etti. Bir daha da dönmedi.”

Ayakkabılarını yine ellerimde, ayaklarını buz tutmuş bir şekilde vedalaşırken, biraz patavatsızca, öncesinde anormal bir şey görüp görmediklerini soruvermek geldi aklıma. Gözleri faltaşı gibi açıldı ikisinin de ve yaşlı olan, “Anormal... En başından beri her şey anormaldi, öyle değil mi? Kim bilir orada ne yapıyordu... Dediğim gibi, kimse ona pek yanaşmazdı çünkü buralara korku hâkimdir. Çocuk dışında, ki o da cesurdur. Büyücü olmadığını söylüyordu, yüksek sesle, pek de anlamadığı ama müzik gibi tınlayan bir şeyler okuduğunu ve kemiklerin orada neden durduğuna dair hiçbir fikri olmadığını. Bir seferinde sormuş ve beyefendi gülümsemiş ama hüzünlü bir gülümsemeymiş bu ve hiçbir şey söylememiş.” “Oğlanı görebilir miyim?” diye sordum. “Arachania’da, amcasıyla bir inşaatta çalışıyor.” “Fakat bir mektup vardı,” dedi birden diğeri. “Oğlan La Paloma’dan bir mektup getirdi. İngiltere’den gönderilmişti,” diye tamamladı sözlerini, sanki bu sözcük kendi içinde geri kalan günlerinde hikâyeye eşlik edecek bir gizemin ve karmaşanın kanıtıymışçasına.

Öncesinde ayaklarım suya ve çamura gömülü yürüyerek, ardından taksiye, Montevideo otobüsüne, Buenos Aires’e giden deniz otobüsüne ve annemin evinde kötü bir soğuk algınlığı geçirdikten sonra Londra uçağına binerek yaptığım zorlu eve dönüş yolculuğu boyunca bu bilgiyi içimde taşıdım.

Dün öğleden sonra Bluma’nın mezarının başında ayakta durup çimentodan akan suyu izler ve onu gizleyen tabakanın ardından ara ara, sanki gemi gizli bir arzunun peşinde yola koyulmuşçasına, kapağı süsleyen o eski gemiyi ve balıkları seyrederken bu bilgi benim için de bir kanıttı. Çünkü Bluma ona yazıp -döndüğümün ertesi günü bilgisayarda bu yazışmayı bulmuştum- Monterrey’de hediye ettiği bu kitabı istemişti. Conrad tezini bitirmesi için kitabın elzem olduğunu söylüyordu. Bunun doğru olmadığına eminim, zira sayfalarda, ithaf hariç, tek bir not bile görmedim ve herhangi bir kitapçıdan gidip yenisini, İngilizcesini yahut İspanyolcasını almak hiç de sorun olmazdı. Başka bir mevzu olduğundan

şüpheleniyorum. Belki de sadece Monterrey'deki bir otelde bir gece tekilasını ve soluğunu paylaştığı, uzak diyarlardaki bir ad anım yalnızca kendisini memnuniyetle hatırlayıp hatırlamadığım değil, aynı zamanda onun için bir şey yapma kapasitesine sahip olup olmadığım öğrenmeye duyduğu meraktı sebep.

Kitap, tıpkı bir limana sessizce yanaşan bir gemi gibi, yağmurun altında yumuşamaya, siyah mermere yapışmaya, yavaş yavaş ve sükut içinde yok olmaya başladı. O an içi içini yiyen, kitabı beyaz duvarın neresine koyduğunu anımsamaya çalışan ve kıvrımlı yüzeyde parmaklarını onu başka bir kitaba yapıştırarak koyduğu yeri bulma umuduyla dolaştıran Carlos Brauer'i canlandırdım zihnimde.

Ve bir an için kitabın nerede olduğunu unutmasına değil de çimentonun altında oluşuna ve onu bulma arzusuna duyduğu sitemi hisseder gibi oldum. Bunu Bluma için mi yapmıştı? Yoksa yalnızlıktan bıkıp, belki rüzgârda sallanan kemikleri örten kitapların çağrısını duymasıyla kendi için mi? Her şey, çığlık çığlığa şaşırtılmak istediğini haykıran bir kadının naif fakat giderilemez bir ihtiyacı yüzünden miydi yoksa? Ve bu istek bitmesi gereken, hatta çok daha öncesinde biten bir şeyin sonu muydu? Böylece tek yapabileceği balyozu eline alıp, sanki bu şekilde hapsolduğu hapishaneden kurtulacakmışçasına, kendi eserini bir kez daha yıkmaktı belki de sadece.

Yağmurun altındaki bu kitap ne Bluma'yı şaşırtabildi ne de bir fayda sağladı ona; fazlasıyla geç gelmişti zira fakat bir adam zalimce, huzursuzca ve katiyetle gölge hattının ötesine geçti.

Bluma ile vedalaştım. Balık ve yelkenli resimleri silinmeye başladığında büyük Joseph'i selamlayıp eve döndüm.

Notlar

[1]

İtalyan yazar Emilio Salgari'nin (1862-1911) beş kitaptan oluşan macera romanı serisi. Salgari'nin romanları sadece İtalya'da değil, Latin Amerika'da da yüz yılı aşkın bir süredir ilgiyle okunmaktadır, (ç.n.)

[2]

Joseph Conrac'ın New York's Metropolitan Magazine'de tefrika halinde yayımlandıktan sonra 1917'de kitaplaşan novellası. Türkçesi için bkz. Joseph Conrad, *Üç Deniz Öyküsü*, çeviren: Ayça Sabuncuoğlu, Can Yayınları, 2010. (y.n.)

[3]

Marquis de Sade'ın Paul Bourdin tarafından hazırlanıp 1929'da yayımlanan mektup ve notları, (y.n.)

[4]

(İsp.) Fildişi kapı. Emece'nin 1946-1949 yılları arasında çıkardığı bir kitap dizisi, (ç.n.)

[5]

Meksika'nın kuzeydoğu eyaletlerinden biri, (ç.n.)

[6]

Fransız yazar Constantin Virgil Gheorghiu'nun (1916-1992) 1949'da yayımlanan romanı *Ora 25*. (y.n.)

[7]

Ricardo Emilio Piglia Renzi (1941): Arjantinli yazar, (ç.n.)

[8]

Juan José Saer (1937-2005): Arjantinli yazar, (ç.n.)

[9]

Zafer tanrıçası Nike'nin MÖ 3. yüzyıldan kalma mermer heykeli. Kanatlı Zafer Anıtı olarak da bilinen heykel 1884 yılından beri Louvre Müzesi'nde sergilenmektedir, (ç.n.)

[10]

Arjantin'de 1924 ile 1927 yılları arasında yayımlanan,

Borges'in de yazdığı edebiyat dergisi, (ç.n.)

[11]

(İsp.) Yük Arabası Noktası, (ç.n.)

[12]

Gümüşçün: Gümüşümsü bir renkle kaplı, kâğıt zararlısı, bir böcek türü, (y.n.)

[13]

Her biri altı yüz sayfalık elli dört ciltten oluşan İspanyolca sanat tarihi ansiklopedisi, (y.n.)

[14]

Jacobo Fitz-James Stuart y Martinez de Irujo: Siruela Kontu, editör, yazar ve grafıker. İspanya Kültür Bakanlığı.

[15]

Meksika ve Latin Amerika'daki en önemli yayınevlerinden biri. 1934'te ekonomi kitapları basmak amacıyla Daniel Cosío Villegas tarafından kuruldu. Zamanla bilimsel eserlerden çocuk kitaplarına kadar pek çok yapıt basmıştır. Yayınevinin yörüngesini belirleyen belli başlı isimler arasında Alfonso Reyes, Juan Rulfo, Juan José Arreóla, Octavio Paz, Carlos Fuentes ve Jorge Luis Borges vardır, (ç.n.)

[16]

1938 yılında Gonzalo Losada tarafından Arjantin'de kurulan yayınevi. "Sürgün yazarların yayınevi" olarak bilinen Losada, Cumhuriyetçilere bir ağıt niteliği taşır. Yayımladıklar ıisimler arasında Pablo Neruda ve Miguel Angel Asturias gibi Nobelli yazarlar da yer almaktadır, (ç.n.)

[17]

Joseph Conrad, *Uç Deniz Öyküsü*, çeviren: Ayça Sabuncu-oğlu, Can Yayınları, 2010, s. 235. (ç.n.)